

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LVIII год. од изласка
XXXV год. непрекидног издажења

Нови Сад, фебруар 1986
Број 2

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Мирса Мијачић-
Цветановић

Одговорност организатора приред-
би

Лида Бајић-Петровић

О начелу јавности у кривичном по-
ступку

Здравко М. Петровић

(Не)сагласност чл. 30. ст. 7. Закона
о стамбеним односима СР БиХ са
чл. 270. Закона о удруженом ра-
ду

ПРИКАЗ

Момчило Грубач

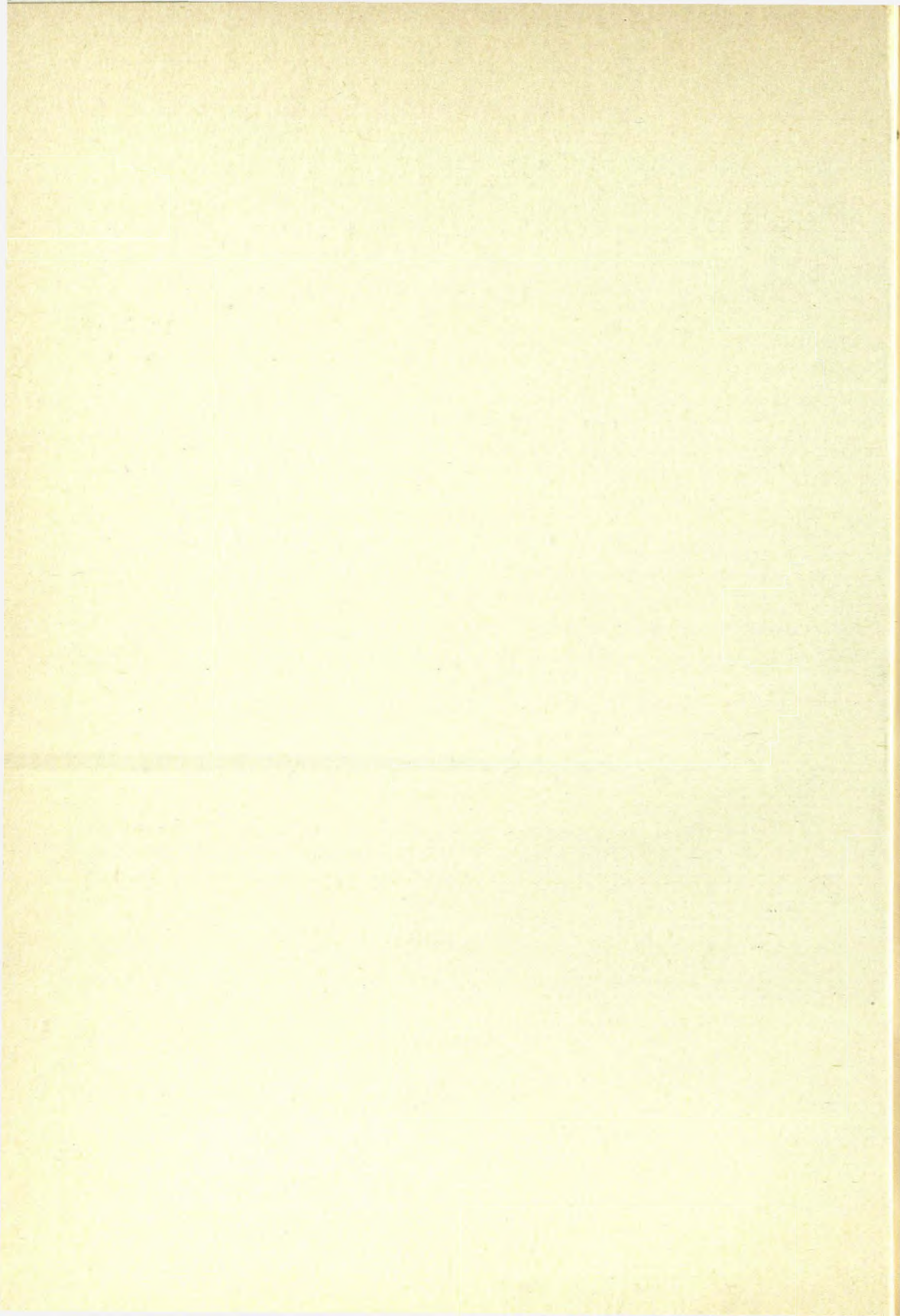
Проф. др Милан Милутиновић:
„Криминална политика”

ПРАВНА ПРАКСА

Из Билтена судске праксе Врховног
суда Војводине

САОПШТЕЊА

План рада Управног одбора АКВ
Из седнице Управног одбора

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LVIII год. од изласка
XXXV год. непрекидног излажења

Нови Сад, фебруар 1986
Број 2

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Мирса Мијачић - Цветановић
доцент Правног факултета у Нишу

(Стручни рад)

ОДГОВОРНОСТ ОРГАНИЗАТОРА ПРИРЕДБИ

1. ПОСЕБНИ СЛУЧАЈЕВИ ОДГОВОРНОСТИ ПРЕМА ЗАКОНУ О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА

Југословенски Закон о облигационим односима из 1978. године, регулишући одговорност за проузроковану штету, полази од основног начела забране проузроковања штете, тј. да је свако дужан да се уздржи од поступка којим се може другом проузроковати штета.¹ Полази, дакле, од начела *neminem laedere*, за које се може рећи да је прихваћено и на ширем плану, тј. и у другим доменима одговорности, и у другим земљама, и то посматрано како историјски тако и са становишта данашњих правних система.

Ово древно начело, да човек може живети и делати на начин којим се телесни интегритет и имовинска добра других људи не угрожавају, посебно добија у значају у данашњим условима живота, знатно сложенијим него у време када је начело настало. У данашњим законима, више него било кад раније, истиче се и значај превентивних мера за уклањање опасности штете.

Конкретне последице кршења начела забране проузроковања штете регулисане су у Закону о облигационим односима у делу о проузроковању штете као извору облигационих односа, тј. у чл. 154—209. Закона. Овде треба, најпре, истаћи два значајна правила од којих законодавац полази. Једно, да је свако дужан да накнади штету коју је другоме проузроковао уколико не докаже да је штета настала без његове кривице. И друго правило,

¹ Члан 16. Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ”, бр. 29/1978, од 26. маја 1978).

да се за штету од ствари или делатности од којих потиче повећана опасност штете за околину, одговара без обзира на кривицу². Из ових правила, посебно с обзиром на начин како их је законодавац прописао, може се закључити да наш нови Закон прихвата и регулише кривицу и створени ризик, односно субјективну и објективну одговорност као равноправне и једнако значајне основе, односно врсте облигационоправне одговорности. Осим субјективне и објективне одговорности, Закон о облигационим односима регулише у чл. 169. и одговорност по основу правичности, као трећу врсту облигационоправне одговорности, с обзиром на њен основ.

Кад је реч о одговорности по основу кривице, новина је у нашем новом Закону, у односу на предратно законодавство, између осталог и то што се као основ ове одговорности узима претпостављена кривица не само у домену уговорне него и у домену неугворне одговорности. Тиме је положај оштећеног побољшан, јер не мора да доказује кривицу штетника. Одговорном лицу, међутим, остављена је могућност ослобођења од одговорности доказом да је штета настала без његове кривице.

Што се тиче одговорности за штету од опасне ствари или опасне делатности, у Закону је речено да штета настала у вези са опасном ствари, односно опасном делатношћу сматра се да потиче од те ствари, односно делатности, изузев ако се докаже да оне нису биле узрок штете.³ И овде, као у претходном случају, положај оштећеног је повољнији утолико што не мора да доказује постојање узрочне везе, јер се она претпоставља, а терет доказивања њеног непостојања пребацује се на одговорно лице.

У Закону о облигационим односима, у глави другој, одељку другом, у коме је регулисано проузроковање штете, дата су најпре правила о одговорности по основу кривице, затим, о одговорности за другога, па о одговорности за штету од опасне ствари или опасне делатности и, најзад, правила о неким посебним случајевима одговорности.

У посебне случајеве одговорности законодавац убраја: одговорност услед терористичких аката, јавних демонстрација или манифестација, одговорност организатора приредби, одговорност због ускраћивања неопходне помоћи, одговорност у вези са обавезом закључења уговора и одговорност у вези са вршењем послова од општег интереса.⁴

Правила сврстана под заједнички наслов: „Посебни случајеви одговорности” намењена су правном уређивању различитих питања одговорности различитих субјеката за штету коју претпе грађани у одређеним околностима када им треба пружити

² Видети члан 154, став 1. и 2. Закона о облигационим односима.

³ Члан 173. Закона о облигационим односима.

⁴ Члан 180—184. Закона о облигационим односима.

појачану заштиту. Што се тиче одговорности за штету услед терористичких аката, јавних демонстрација или манифестација, досадашње правило из чл. 180. Закона, измењено је и допуњено доношењем Закона о изменама и допунама Закона о облигационим односима, од 17. јула 1985. године.⁵ Измењени и допуњени члан 180. Закона о облигационим односима сада гласи:

„(1) За штету насталу смрћу, телесном повредом, или оштећењем, односно уништењем имовине физичког лица услед аката насиља или терора, као и приликом јавних демонстрација и манифестација, одговара друштвено-политичка заједница чији су органи по важећим прописима били дужни да спрече такву штету.

(2) Организатори, учесници, потстрекачи и помагачи у актима насиља или терора, јавним демонстрацијама и манифестацијама које су усмерене на подривање уставом утврђеног друштвеног уређења, немају право на накнаду штете по овом основу.

(3) Друштвено-политичка заједница има право и обавезу да захтева накнаду исплаћеног износа од лица које је штету проузроковало.

(4) То право застаревало у роковима прописаним за застарелост потраживања накнаде штете”.

У поређењу са одговорношћу организатора приредбе, која је као посебан случај регулисана у члану 181. Закона о облигационим односима, објект заштите према члану 180. сада је шири, тј. обухвата не само штету која је последица телесне повреде или смрти, него и штету која је настала непосредно на имовинским добрима физичких лица. Оно што је и даље заједничко за ова два посебна случаја јесте основ одговорности. Што се тиче осталих посебних случајева, за њих је тешко наћи јединствени основ одговорности, као што је кривица или створени ризик. У њима се најчешће преплићу елементи и једног и другог основа, са извесним специфичностима у погледу одговорног лица, односно у погледу разлога ослобођења од одговорности. Они су управо због тога и сврстани у тзв. посебне случајеве.

У овом раду биће речи даље детаљније само о одговорности организатора приредби.

II. ОДГОВОРНОСТ ОРГАНИЗАТОРА ПРИРЕДБИ

1. Уопште о овој одговорности. — Одговорност организатора приредби, као посебан случај одговорности, није била регулисана у нашем праву све до доношења Закона о облигационим

⁵ Видети члан 2. Закона о изменама и допунама Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ”, бр. 39/1985, од 26. јула 1985).

односима. Није споменута ни у Скици за законик о облигацијама и уговорима из 1969. године.⁶

У нашој послератној пракси, међутим, веома рано се почело истицати мишљење да људи у великим групама, у маси, често могу представљати повећану опасност повређивања и оштећења људи и имовине, па због тога за штету која тамо настане треба да одговара онај који окупља људе у тако великом броју. Карактеристична је у том погледу једна одлука Врховног суда Србије у којој је, поводом повреде посматрача на једној фудбалској утакмици и његовог захтева за накнаду штете, речено следеће: „Познато је да, под одређеним условима, велике масе људи, сабијене на један одређени простор, под условом да нису подвргнуте на том скупу одређеној дисциплини — војној или слично — могу саме по себи, под неповољним условима, да представљају опасност за појединце из тако сакупљене масе или за друга лица ван те масе. Према томе, од стране оних који на овај начин окупљају велике масе људи потребна је особита предострожност при смештању те масе на одређени простор.” Сходно томе, фискултурно друштво „одговорно је за штету и онда када та штета није резултат ни *dolus*-а ни *culpa*-е, дакле, за штету на основу самог факта да је штета настала делењем масе која сама собом ствара повишену опасност за појединце из масе или околину, а ослобађала би се одговорности ако би штета настала кривицом оштећеника или услед више силе”⁷.

И по схватању Врховног суда Хрватске, спортска организација „одговара за штету на основу самог факта да је штета настала деловањем масе, која сама по себи ствара повишену опасност за појединце из масе и околину”⁸.

Наши судови су се исто тако одавно изјаснили и о одговорности за масовно окупљање људи и у другим случајевима који се не односе на спортске приредбе, па је констатовано, на пример, да већи број статиста, приликом снимања масовних сцена, представља повећану опасност за људе из те групе, као и за околину. Зато је филмско предузеће обавезно да накнади штету лицу које је као статиста учествовало у снимању масовне сцене и при кретању масе оборено, згажено и повређено.⁹ Исто тако, „за штету коју претрпи припадник територијалне јединице за време извођења вежбе одговара друштвено-политичка заједница

⁶ Константиновић, М., Облигације и уговори, Скица за законик о облигацијама и уговорима, Београд, 1969.

⁷ Пресуда Врховног суда НР Србије Гж 1735/57, ЗСО књ. 2, св. 2, бр. 374 (наведено према: Станковић, В., Практикум за облигационо право, Београд, 1965, стр. 68).

⁸ Пресуда Врховног суда Хрватске Гж 3017/68 (наведено према: Гавела, Н., „Да ли се за штету од сваке опасне делатности одговара по објективном критерију?”, Зборник Правног факултета у Загребу, бр. 2/70, стр. 191).

⁹ Пресуда Врховног суда Југославије Рев. 1619/63, од 12. 11. 1963, ЗСО, књ. 8, свеска 3, бр. 231.

која је вежбу организовала", речено је у једној другој одлуци Врховног суда Хрватске.¹⁰

С обзиром на то да у оваквим и сличним случајевима до повређивања људи и оштећења њихових материјалних добара може доћи не само због пропуста у организовању приредаба, односно због непредузимања прописаних мера сигурности, него и услед самог њиховог организовања, као скупа великог броја људи на једном месту, независно од предузетих мера, потпуно је разумљив став наших судова да организатор треба да одговара, и то поштрено. Овакав став судске праксе подржан је и у правној теорији¹¹.

Полазећи од става усвојеног у нашој судској пракси, за коју се може рећи да је у духу најновијих правних тенденција, законодавац регулише ову одговорност као посебан случај. Сходно томе, у Закону о облигационим односима он прописује следеће правило: „Организатор окупљања већег броја људи у затвореном или на отвореном простору одговара за штету насталу смрћу или телесном повредом коју неко претрпи услед изванредних околности које у таквим приликама могу настати, као што је гибане маса, општи нeredи и слично”.¹²

Напомињемо да је у Нацрту закона о облигацијама и уговорима из 1976. године, у циљу регулисања овог случаја одговорности било предвиђено и правило о разлозима њеног искључења, које је гласило: „Ова одговорност настаје само ако није познат проузроковач штете, ако не постоји друго одговорно лице према правилима о одговорности за штету, или је очигледно да се од тога лица не може остварити накнада”¹³. Ово правило, међутим, није прихваћено приликом коначног доношења Закона.

У даљем излагању о овој одговорности биће размотрена следећа питања: за коју штету се одговара: изванредне околности као узрок штете; ко има право на накнаду; ко одговара за штету; по ком основу се одговара и карактер ове одговорности и разлози њеног искључења.

¹⁰ Пресуда Врховног суда Хрватске Гж 3920/77, Преглед судске праксе, бр. 14, прилог „Наше законитости”, Загреб, 1978, стр. 20 (наведено према: Вучковић, М., Облигационо право II, Нови Сад, 1982, стр. 52).

¹¹ Видети посебно: Костић, Д., Грађанскоправна одговорност спортиста и спортских организација, Београд, 1976; Нешковић, Б., Посебни случајеви одговорности за штету, Уговорно и одштетно право по Закону о облигационим односима, Зборник радова, Београд, 1979, стр. 487; Станковић, В., Коментар Закона о облигационим односима (редактор: проф. др Слободан Перовић и проф. др Драгољуб Стојановић), Крагујевац, 1980, стр. 538; Визнер, Б., Коментар закона о обвезним односима, Загреб, 1978, стр. 818; Цигој, С., Коментар закона о облигационим односима (редактори: проф. др Борислав Благојевић и проф. др Врлета Круљ), Београд 1980, стр. 505.

¹² Члан 181. Закона о облигационим односима.

¹³ Видети члан 158. и 157, став 2. Нацрта закона о облигацијама и уговорима, Београд, септембра 1976.

2. Штета за коју се одговара. — Организатор приредби одговара у смислу прописа из чл. 181. Закона о облигационим односима само за штету која настане као последица смрти или телесне повреде. Мишљења смо да као правно релевантан узрок штете треба сматрати и нарушење здравља, иако оно није споменуто у члану 181. Закона. Основ за овакво схватање може се наћи у члану 195. Закона, према коме се нарушење здравља изједначаје са телесном повредом.¹⁴ У том смислу би требало и допунити пропис из члана 181. Закона.

За разлику од одговорности за штету услед терористичких аката, јавних демонстрација и манифестација, која, после доношења Закона о изменама и допунама Закона о облигационим односима из 1985. године, обухвата и штету нанету непосредно на материјалним добрима физичких лица, одговорност организатора приредби тиче се овде само штете која је последица смрти или телесне повреде, односно нарушења здравља.

Облици штете за коју организатор одговара, сходно члану 181. Закона, одређују се у складу са чланом 193—197. Закона, тј. у складу са прописима којима се регулише накнада материјалне штете у случају смрти, телесне повреде или нарушења здравља, као и у складу са чланом 200—201. Закона, односно у складу са прописима о накнади нематеријалне штете. Према тим прописима, правно релевантни облици материјалне штете су, у случају смрти: изгубљена зарада и трошкови лечења, трошкови сахране, штета у облику изгубљеног издржавања или помоћи, а у случају телесне повреде, односно нарушења здравља: трошкови лечења, други потребни трошкови у вези са лечењем, изгубљена зарада због неспособности за рад за време лечења, изгубљена зарада због трајне неспособности за рад, штета због трајно повећаних потреба, као и због уништених или смањених могућности даљег развијања и напредовања. И у случају смрти, и у случају телесне повреде, односно нарушења здравља, долази у обзир накнада нематеријалне штете, и то у виду: физичких болова, душевних болова због умањења животне активности, наружености, смрти блиског лица, нарочито тешког инвалидитета блиског лица, као и у виду претрпљеног страха.

3. Изванредне околности као узрок смрти, телесне повреде или нарушења здравља. — Организатор приредби одговара у смислу члана 181. Закона само ако је телесна повреда, нарушење здравља или смрт наступила као последица непосредног деловања масе људи окупљене на одређеном простору, тј. у „изванредним околностима које у таквим приликама могу настати као што је гибање маса, општи неред и сл.“, како каже законодавац.

¹⁴ Члан 195. Закона носи наслов „Накнада штете у случају телесне повреде или нарушења здравља“, док се у наслову одељка у Закону у оквиру кога се налази овај члан, говори о „оштећењу здравља“. И неки правни писци говоре о „оштећењу“ уместо о „нарушењу“ здравља (Радишић, Ј., Облигационо право, Београд, 1982, стр. 255).

За одговорност организатора битно је, дакле, да је штета настала деловањем масе, а без утицаја је на ову одговорност то који је догађај изазвао такво деловање: журба, нестрпљење, гужва, паника због лажне узбуне, туча међу гледаоцима, бацање разних предмета, употреба ватреног оружја, временска непогода, пожар, рушење трибина или неког другог дела спортског стадиона итд.¹⁵ Да би се одговарало сходно пропису из члана 181. Закона, узрок о коме је реч треба да наступи на простору на коме је скупљен већи број људи, односно приликом уласка или изласка из њега (спортски стадион, биоскоп, позориште, хала). Ако наступи изван тога простора, на пример, изван стадиона, у манифестацијама на градским улицама које навијачи често приређују, одговарало би се према општим правилима о одговорности, односно према правилу из члана 180. Закона, уколико су испуњени услови за ову одговорност.

С обзиром на то да специфичност овог случаја проистиче управо из узрока настанка смрти или телесне повреде, односно оштећења здравља, мишљења смо да нема одговорности у смислу прописа из члана 181. Закона ако је непосредни узрок томе нешто друго, као на пример, срчана слабост умрлог, повећана опасност која потиче од дотрајалости трибина или пак положаја неког другог дела спортског објекта непосредно. За овако проузроковану штету одговарало би се према општим правилима о објективној одговорности¹⁶. Сходно томе, не би било ограничења у погледу штете која се накнађује, а разлози ослобођења од одговорности ценили би се према општим правилима тј. према пропису из чл. 177. Закона.

4. Лица која имају право на накнаду. — Пошто организатор приредби одговара за штету насталу смрћу или телесном повредом, односно оштећењем здравља, право на накнаду може имати не само непосредна жртва, него и одређени шири круг лица. Која су то лица, одређује се у складу са прописима из члана 193—197, односно прописима из члана 200—201. Закона. Тако, поред непосредне жртве, право на накнаду има лице које је учинило трошкове сахране, затим лице које је погинули издржавао или редовно помагао, као и оно лице које је по закону имало право захтевати издржавање од погинулог. У случају смрти једног лица, суд може досудити члановима његове уже породице: брачном другу, деци и родитељима правичну новчану накнаду за њихове душевне болове. Таква накнада може се досудити и браћи и сестрама, ако је између њих и умрлог постојала трајнија заједница живота. У случају нарочито тешког инвалидитета неког лица суд може досудити његовом брачном другу, деци и родитељима правичну новчану накнаду за њихове душевне болове. Са брачним другом изједначен је и ванбрачни друг, у оба

¹⁵ Тако: Станковић, В., нав. дело, стр. 339; Визнер, Б., нав. дело, стр. 818; Нешковић, Б., нав. дело, стр. 488.

¹⁶ Радовановић, М., Облигационо право II, Нови Сад, 1982, стр. 52.

ова случаја, ако је између њега и умрлог, односно повређеног постојала трајнија заједница живота¹⁷.

Наведена лица имају право на накнаду не само кад се усмрћени односно повређени налазио у окупљеној маси људи, него и у случају кад се он налазио изван те масе, на пример, када је као пролазник настрадао услед рушења трибина због општег нереда међу гледаоцима¹⁸.

У правној литератури је истакнуто да одговорности у смислу члана 181. Закона има места и у случају усмрћења или повређивања учесника у приредби ради које је и окупљен велики број људи на великом простору, разуме се ако је до тога дошло управо из узрока о коме је раније било речи. На пример, ако маса гледалаца поруши ограду и продре на фудбалско игралиште, и у општем нeredу повреди играча или судију утакмице¹⁹. Мишљења само да се ово гледиште може прихватити. Разуме се, овим се не искључује одговорност организатора приредбе за штету коју учесници претрпе за време извођења приредбе и то према општим правилима о одговорности.

5. Одговорно лице. — У Закону се говори о „организатору приредби” у наслову, односно о „организатору окупљања већег броја људи” у самом тексту члана 181. Закона, као одговорном лицу. По нашем мишљењу, боље је говорити о организатору већег броја људи, јер је тај израз обухватнији, а самим тим и адекватнији за означавање лица које одговара за штету према пропису из члана 181. Закона. Каквог су карактера ти масовни скупови људи о којима је овде реч, односно ко су њихови организатори најчешће? Различитог су карактера, односно природе ти скупови: културно-забавног, спортског, односно привредног политичког, војног и сл. Као организатори најчешће се појављују организације удруженог рада које се баве одређеним делатностима, на пример, приказивањем биоскопских или позоришних представа, приређивањем концерта, изложби и других приредби из области културе, затим спортске организације које на својим стадионима и другим спортским теренима приређују утакмице и приредбе, као и организације из области привреде, као на пример, сајмишта и други организатори привредних изложби. То могу бити и друштвено-политичке организације, као на пример, савез социјалистичке омладине, кад организује окупљање већег броја својих чланова, односно других омладинаца у циљу реализације својих програма рекреације, забаве, разоноде, обучавања у одређеним вештинама и слично.²⁰ То може

¹⁷ Члан 201. Закона о облигационим односима.

¹⁸ Тако: Станковић, В., нав. дело, стр. 540; Радишић, Ј., нав. дело, стр. 237.

¹⁹ Станковић, В., нав. дело, стр. 540.

²⁰ Видети: Станковић, В., нав. дело, стр. 538; Радишић, Ј., нав. дело, стр. 237; Буровић, Р. и Драгашевић, М., Облигационо право, Београд, 1980, стр. 176. Што се тиче организатора спортских приредби или такмичења као одговорног лица, видети детаљније: Костић, Д., нав. дело; Визнер, Б., нав. дело, стр. 819.

бити и организатор вежби територијалне одбране или друштвене самозаштите²¹.

Кад је реч о одговорности организатора окупљања већег броја људи на одређеном простору у правној теорији изражено је мишљење да у смислу прописа из члана 181. Закона треба да одговара само онај организатор који организује приредбе у добротворне сврхе, односно без стицања дохотка из те делатности. Лица која се организовањем приредби баве у виду своје професионалне делатности, по основу које стичу доходак, по овом гледишту, треба да одговарају по општим правилима о одговорности за опасне ствари или опасне делатности²². Изгледа да за примену правила из члана 181. Закона не би требало да буде одлучујуће то да ли се неко бави организовањем окупљања већег броја људи у виду професионалне делатности уз стицање дохотка или не, него то, шта је проузроковало смрт или телесну повреду и нарушење здравља: опасно својство објекта у коме се приредба или манифестација одржава, или деловање масе људи као такво. Ако је узрок оштећења сам објект, као извор повећане опасности, реч је о објективној одговорности општег типа, на коју се имају применити општа правила. Међутим, ако је штета настала у изванредним околностима деловањем масе људи, у погледу накнаде те штете треба применити специјално правило из члана 181. Закона о облигационим односима²³. О специфичности узрока штете која се накнађује по овом пропису већ је раније било речи.

6. Основ одговорности. — И кад је реч о основу одговорности организатора приредби, треба разликовати случајеве у којима је узрок штете нарочито опасно својство или положај одређеног спортског објекта (рушење једног дела трибина због потрајалости) од случајева у којима је смрт или телесна повреда проузрокована деловањем масе гледалаца. У првом случају постојала би класична одговорност за опасне ствари или опасне делатности, тј. одговорност по основу створеног ризика. Организатор би одговарао по општим правилима о објективној одговорности из члана 173—177. Закона о облигационим односима. Сходно томе, био би дужан да накнади не само штету која је последица смрти или телесне повреде, него и штету насталу непосредно на материјалним добрима оштећеног. Разлози ослобођења од одговорности ценили би се према пропису из члана 177. Закона. У другом случају, у коме је узрок штете деловање масе људи, одговорност се третира као специјална, и на њу се примењује пропис из члана 181. Закона. Циљ овога прописа јесте управо потпунија заштита оштећених лица, накнада најтежих видова штете, услед смрти или оштећења здравља, и у оним слу-

²¹ Вучковић, М., нав. дело, стр. 52.

²² Тако Вучковић, М., нав. дело, стр. 53.

²³ У том смислу и: Визнер, Б., нав. дело, стр. 819; Станковић, В., нав. дело, стр. 539.

чајевима у којима нема места одговорности за опасне ствари или опасне делатности, а не никако ограничавање одговорности организатора приредби само на одређене видове штете.

О основу одговорности у овом посебном случају у правној теорији говори се више индиректно, тј. тако што се каже да је овде реч о одговорности без кривице²⁴, односно о објективној одговорности²⁵. Има, међутим, писаца који основ одговорности виде у створеном ризику који је нужно повезан са одржавањем масовних скупова. Окупљена маса људи у неким изванредним приликама као што су њено неконтролисано кретање, општи неред, паника и слично, представља извор повећане опасности. Онај ко овако ствара ризик повређивања дужан је да сноси последице тога ризика кад се он реализује у виду смрти, телесне повреде или нарушења здравља²⁶. Други писци, кажу да се у овом случају могу видети елементи одговорности за штету од опасне делатности, док се у нашој судској пракси полази од тога да, „сабијање већег броја људи у одређени простор представља извор повећане опасности“²⁷.

Ово је један посебан, законом предвиђен случај одговорности за штету без обзира на кривицу. Он се разликује од одговорности за штету од опасне ствари или опасне делатности у погледу врста штете која се накнађује, као и у погледу разлога ослобођења од одговорности, о чему је већ било, односно о чему ће даље бити речи у овом раду. С друге стране, у овом посебном случају има елемената одговорности за другога, будући да организатор одговара и кад је познат проузроковач штете, разуме се са правом регреса према њему. Овде је реч о законском преваливању ризика случајних штета, и то оних најтежих њених облика, везаних за телесну повреду, нарушење здравља или смрт, са оштећеног на организатора²⁸.

7. Карактер одговорности и разлози њеног искључења. — Одговорност организатора приредби у смислу члана 181. Закона третира се од стране неких правних писаца као супсидијарна, тј. као одговорност која наступа само „ако не може да се утврди учинилац штете“²⁹, или, како је још речено „уколико фактички учинилац штете није познат, односно ако не постоји друга одговорна особа по правилима о одговорности за штету или ако се од познате одговорне особе накнада штете не може реализовати“³⁰.

²⁴ Милошевић, Љ., Облигационо право, Београд, 1982, стр. 186.

²⁵ Радишић, Ј., нав. дело, стр. 237; Буровић, Р. — Драгашевић, М., нав. дело, стр. 176; Станковић, В., нав. дело, стр. 540.

²⁶ Лоза, Б., Облигационо право, општи део, Сарајево, 1978, стр. 209; Визнер, Б., нав. дело, стр. 819.

²⁷ Пресуда Врховног суда Србије Гж 1735/57, ЗСО, књ. 2, свеска 2, бр. 374.

²⁸ Тако и Вучковић, М., нав. дело, стр. 52.

²⁹ Милошевић, Љ., нав. дело, стр. 186.

³⁰ Визнер, Б., нав. дело, стр. 817. Тако и Лоза, Б., нав. дело, стр. 209; Буровић, Р. — Драгашевић, М., нав. дело, стр. 176.

По нашем мишљењу, прихватљивије је друго гледиште по коме ова одговорност није супсидијарног карактера, већ специфична примарна одговорност организатора. Као таква, не би требало да буде искључена због кривице трећег лица, већ само због искључиве кривице оштећеног³¹. Да је законодавац имао у виду супсидијарни карактер ове одговорности, приликом доношења закона, задржао би раније поменути став из члана 158. и 157. Нацрта закона о облигацијама и уговорима из 1976. године, који је, потсетимо се, гласио: „Ова одговорност настаје само ако није познат проузроковач штете, ако не постоји друго одговорно лице према правилима о одговорности за штету, или је очигледно да се од тога лица не може остварити накнада”. Ова одредба је, као што је речено, изостала из коначног текста Закона. Јасно је да организатор приредби који је платио накнаду има право регреса према лицу које је штету проузроковало, и које је за штету одговорно по општим правилима, и то, по нашем мишљењу, без обзира на врсту и степен кривице тога лица.

Осим у случају искључиве кривице оштећеног, одговорност организатора треба да буде искључена и у случају више силе³².

У вези са овом одговорношћу поставља се питање: може ли се она унапред искључити. У теорији се сматра, и то оправдано, да не може, и да клаузуле о искључењу ове одговорности не треба да имају дејство. Полази се од тога да је ова одговорност објективна и да би такве клаузуле биле у супротности са законима о јавном поретку, будући да је несумњиво да су телесни интегритет, тј. живот и здравље људи заштићени овим законима³³. И у том погледу интерес оштећеног треба да превагне.

³¹ Тако и Радишић, Ј., нав. дело, стр. 237; Станковић, В., нав. дело, стр. 339.

³² У нашој судској пракси изражено је мишљење да се временска непогода, уколико није непосредни узрок оштећења већ само доводи у изванредну ситуацију масу људи у којој маса као таква проузрокује оштећење, не сматра разлогом ослобођења од одговорности организатора спортског такмичења (Пресуда Врховног суда НР Србије Гж 1735/57, ЗСО, књига 2, свеска 2, бр. 374).

³³ Костић, Д., нав. дело стр. 107; Визнер, Б., нав. дело, стр. 817.

(Стручни рад)

Лида Бајић - Петровић

самостални саветник за питања друштвено-политичког система
Покрајинског завода за јавну управу

О НАЧЕЛУ ЈАВНОСТИ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

А. ПРЕТХОДНО РАЗМАТРАЊЕ

Друштво које штити своје вредности не може и не сме да буде одвише посесивно у њиховој заштити како их не би довело у сумњу или их негирало некритичним, претераним протекционизмом. То, између осталог, значи да се не сме искључити јавност из презентације друштвених вредности, да се мора омогућити увид у њих и одбрана пред јавношћу, провера кроз критичност, вишеслојност друштва и његову динамичну, пулсирајућу потребу да надзире, контролише и суделује у токовима обавештавања и да гради и разграђује сопствене вредности.

Друштво, у свом генусном облику, не сме да буде патрон својих вредности, да их очувава и штити у окамењеном облику, те да не даје могућности динамичног и променљивог редоследа и садржине почетних вредности, њихове оправданости, смисла, адекватности и сврсисходности. Друштво треба да уподобљава вредности променама у критеријумима радних људи и грађана, новим поимањима и односима.

Интегритет личности, слободе и права појединаца, деликатност његовог биолошког, социјалног, економског, правног, психолошког устројства и статуса не значи истовремено и недодиривост, изолованост и индивидуалну аутархичност. Појединац остварује разноврсне друштвене улоге и инкорпориран је у њих у свим поменутих аспектима. Претежни део његових делатности има друштвено обележје и остварује се кроз друштвено обезбеђене и оформљене токове и средства, преко друштвено прихватљивих модуса и посредника, те тако привид личне, појединачне делатности има и свој друштвени лик и облик, чини део опште-друштвене активности, те стога треба да је од социјалне средине и сазнато, вредновано и оцењено. Из наведених разлога друштвеност бића човека прожима и његов интимни психолошки, ба-

ријером биолошке дефинисаности издвојени свет, али његова манифестација појединца поново уводе у свет друштвености, опипљивости, уочљивости и интимно прераста у општепажљиво и друштвено. Тако је издвојеност човека само привремена, маргинална и делимична, док човек своје психолошко богатство, мисаоно и емотивно обиље не преточи у поступак, а то значи релацију са другим људима — друштвеним субјектима. Тада престаје да буде упућен сам себи и неприступачан за ингеренцију друштва, те доживљава друштвене процене и потребу друштвене осуде односно заштите.

Криминална активност појединца представља најдрастичнији облик захвата индивидуе у друштвеност норми, у субјективитет других појединаца и њихову неповредивост. Таква делатност повратно представља позив на узвратни захват друштва (сразмерни или примерени) субјективитета појединца који је у тој мери изашао из оквира своје личности и могуће аутономности и изолованости да се дотакао других појединаца и те исте њихове неповредиве сфере.

Стога је од значаја разматрање практичне реализације начела јавности. Остваривање начела јавности је условљено законским претпоставкама, ограничењима и забранама које га модификују, одређују и дефинишу, усмеравају његово теоријски неспорно утврђено значење и дају му реални животни садржај.

Б. ЗАКОНОДАВНОПРАВНЕ ОДРЕДБЕ РЕЛЕВАНТНЕ ЗА ОСТВАРЕЊЕ НАЧЕЛА ЈАВНОСТИ

1. Нормативно устројство јавног информисања

Под јавним информисањем може се сматрати организовани облик деловања субјеката система јавног информисања, остварен давањем, прикупљањем, уређивањем, обрадом, објављивањем и ширењем информација путем штампе, радија, телевизије и других средстава јавног информисања.¹

Принципијелно опредељење је да је јавно информисање слободно. Услови и случајеви ограничења објављивања и ширења информација могу бити прописани само законом, што указује на стварни значај овог принципа и неспорност његовог утврђивања.²

Ради остваривања своје друштвене функције извори јавног информисања и средства јавног информисања имају дужност обезбеђивања благовремене, истините, потпуне и разумљиве информације и консеквентно изложеном и одговарајућу одговорност. Извори јавних информација су под једнаким условима, у складу са законом и самоуправним општим актом, доступни и

¹ Видети: Закон о јавном информисању, „Службени лист САПВ”, бр. 13/84, чл. 6.

² Погледати чл. 5. Закона о јавном информисању САП Војводине.

отворени према свим јавним гласилима у циљу остваривања јавности рада.

Од значаја је дефинисање јавне информације. У том погледу Закон о јавном информисању САП Војводине даје одговарајућу формулацију³: под јавном информацијом се подразумевају вести, подаци, мишљења и саопштења објављени у штампи, на радију, телевизији или другим средствима јавног информисања, или на други начин учињени јавним.

Под средствима јавног информисања се могу сматрати јавна гласила (дневна и периодична штампа, програм радија, телевизије, новинских агенција и документарно-информативни филм) и друга средства јавног информисања (билтени, леци, плакати, транспаренти, разгледнице, дијапозитиви и фотографије које се објављују ради обавештавања јавности, фонографска и видеографска средства и други облици публиковања информација за јавност путем писане или изговорене речи или слике). Под штампом се подразумевају: часописи, новине, ревије и друге периодичне публикације.

Инвентивност начина исказивања и саопштавања информације и чињења доступним јавности зависи од устаљености облика, норми, уобичајених метода, врсте интереса које треба побудити или креирати, индивидуалности аутора информације, његове личне сугестивности и вештине, као и дара и објективности запажања, формулисања и оцене сазнатог чињеничног материјала. Стога је јавна информација неопходан услов испреплетаности и општедруштвене повезаности међусобне свести појединаца једних о другима, и истовремено једне укупне друштвене свести а такође и оруђе које је брани и оружје којим се она напада.

2. Кривичнопроцесни аспект регулисања начела јавности

Начело јавности представља једно од основних начела кривичног поступка које се везује за форму процесних радњи. Ово начело је предвиђено као уставни принцип у чл. 227. Устава СФР Југославије од 21. II 1974. године. Члан 227. предвиђа:

„Расправљање пред судом је јавно.

Ради чувања тајне, заштите морала, интереса малолетника или заштите других посебних интереса друштвене заједнице, законом се одређује у којим се случајевима у расправљању може искључити јавност.

Ужи смисао начела јавности се односи на право присуствовања радњама у поступку од стране странака, њихових заступника и помагача што представља страначку јавност, и право трећих лица незаинтересованих за исход поступка које чини

³ Упоредити чл. 10. ст. 2. Закона о јавном информисању САП Војводине.

општу јавност.⁴ Одредбе Закона о кривичном поступку које се односе на општу јавност главног претреса општинских и виших судова се поклапају, док се одступање тиче страначке јавности⁵.

Оно се везује за чл. 442. Закона о кривичном поступку који истовремено представља и извесну недоследност начелу непосредности.

Опште је правило да страначка јавност на главном претресу (целокупно разматрање примене овог принципа се односи на пунолетна лица, уз изузетан летимичан преглед понеког проблема који се манифестује у поступку са малолетницима ради илустрације) не може бити искључена (чл. 289. ст. 1. Закона). Одржавање главног претреса пред вишим судовима без присуства странака није могуће. У том случају примењују се одредбе чл. 298—303. Закона.

Одсуство јавног тужиоца или његовог заменика повлачи одлагање главног претреса (чл. 299. ст. 1. Закона). За разлику од овог става, одредба из чл. 442. ст. 1. Закона предвиђа одржавање главног претреса пред општинским судом, иако јавни тужилац који је уредно позван не присуствује претресу. Оштећени тада има једино право заступања оптужбе у границама оптужног предлога. Међутим, он не стиче својство овлашћеног тужиоца. Зависно од своје воље он може наставити да се пасивно понаша и уздржати се од сваке радње, или преузети заступање оптужног предлога. Оштећени нема право располагања тужбом: он не може одустати од ње, проширити је или изменити квалификацију. Оправдање чл. 442. ст. 1. Закона лежи у великом недостатку кадрова (јавних тужилаца и њихових заменика) а обиљу предмета за чије су утужење овлашћени.

Неприсуство оштећеног као тужиоца или приватног тужиоца, односно њихових пуномоћника, главном претресу код вишег суда (уз претпоставку уредног позивања) повлачи доношење решења којим се поступак по одлуци већа обуставља (чл. 299. ст. 2. Закона). Код општинског суда приватни тужилац са пребивалиштем ван подручја суда може да поднесе предлог о одржавању претреса у његовом одсуству. Ово ублажавање строгости форме у чл. 442. ст. 2. Закона руководи се смањењем трошкова који би пали на терет приватног тужиоца, односно у случају успеха тужбе на терет окривљеног. У овом случају предлог приватног тужи-

⁴ Видети: Васиљевић др Тихомир, „Систем кривичног процесног права СФРЈ”, II измењено и допуњено издање, Завод за издавање уџбеника СР Србије, Београд, 1971, стр. 237.

⁵ У даљем тексту ће се Закон о кривичном поступку који је донет 24. XII 1976. године наводити као Закон. Називи и надлежност судова одговарају Закону о кривичном поступку из 1976. године. Закон је објављен у „Службеном листу СФРЈ”, бр. 4, 1977 (исправке објављене у „Службеном листу СФРЈ”, бр. 36/77 и бр. 60/77). Разматрање садржи и одредбе Закона о изменама и допунама Закона о кривичном поступку („Службени лист СФРЈ”, бр. 14/85).

оца је подигнут на степен обавезе за суд (у поступку пред општинским судом).

Члан 442. ст. 3. Закона своју недоследност потреби страначке јавности спроводи до краја регулишући и могућност одржавања главног претреса у одсуству окривљеног. Да би се ово остварило потребно је да се испуне три услова: 1. да је окривљени уредно позван или да му позив није могао бити уручен због непријављивања суду промене адресе или боравишта, 2. да је претходно испитан и 3. да суд сматра да његово присуство није нужно (постојање ове последње претпоставке поставља се само уколико није обављен испит окривљеног пошто се у супротном сматра да ови услови нису испуњени). Суђење одсутном окривљеном у поступку пред општинским судом мотивише се сузбијањем евентуалне злоупотребе и развлачења поступка од стране окривљеног, мањим значајем дела и економским уштедама.

Насупрот поменутом решењу једино бекство или недостижност државним органима (дакле настанак стварних сметњи) може оправдати суђење оптуженом у поступку пред вишим судом (чл. 300. ст. 2. Закона), док намерни недолазак (без подношења оправдања) и поред уредног позива повлачи принудно довођење одмах, или чим је то могуће, уз одлуку већа да се главни претрес не одржи (став 1. поменутог члана). У истом ставу се прописује да уколико оптужени до привођења оправда изостанак председник већа опозива наредбу о принудном довођењу.

За разлику од страначке јавности где не постоји аналогија између законског текста код општинских и виших судова, заједничко им је правило да главном претресу присуствује општа јавност, док је код страначке могуће да се претрес одржи и без и једне странке (општински суд). Јавност је важеће начело и у односу на другостепени суд. Општа јавност главног претреса представља омогућавање слободног приступа у дворану публичн која је бројчано, индивидуално, социјално неодређена у току главног претреса и објављивања одлуке суда. Уз изузетак чувара окривљеног, наведена лица не могу бити наоружана, нити имати при себи какво опасно оруђе. Ускраћивање присуства главном претресу може се односити само да извесна лица уколико се разлог тиче криминалополитичких циљева или очувања реда и достојанства судијске функције. Из потребе онемогућавања криминалне заразе или прихватања норми негативног морала малолетна лица не могу бити публика у дворани (чл. 287. ст. 2. Закона). Уколико се појављују у својству оштећеног или сведока уклониће се из дворане (судске) чим њихово присуство не буде потребно. Општа јавност је очувана чак и уколико је одстрањен део публике или иста у целини из суднице, уколико је то оправдано ради одржавања реда и дисциплине. Могућност уласка нове публике и слободног објављивања тока претреса, указује да није у питању искључење јавности.

Искључење јавности главног претреса могуће је за део или цео ток претреса, и то од отварања па све до завршетка претреса.

Искључење се врши по службеној дужности или на предлог странака, образложеним решењем већа чије је објављивање јавно. Ово решење се не може побити самостално већ само у жалби на пресуду. Разлози искључења јавности су одређени законом и могу бити следећи: 1. разлози морала, 2. интереси чувања тајне (пошто Закон не даје прецизније одређење у питању је државна, службена, професионална, уметничка, научна тајна, наbraјање није исцрпно) и 3. интереси јавног реда, под чим се подразумева одјек суђења у јавности, који би могао да произведе узнемирење грађана и распиривање гласина и замисли те да на негативан начин образује јавно мњење и мобилише целокупни потенцијал одбојности у нежељеном правцу.

Код извесних категорија лица прописано је одступање од искључења јавности и утолико је њихов положај повлашћен. Службеним лицима, јавним и научним радницима може се дозволити да присуствују главном претресу због: неличног става према делу и учиниоцу, подређености личног интересовања друштвеној обавези или друштвеном интересу, као и очувања начела јавности у суженом обиму у околностима када шири не би био оправдан. Предлогом оптуженог овај круг се може проширити и брачним другом и блиским сродником (чл. 289. ст. 2. Закона) који се не мора поклапати са сродницима предвиђеним у чл. 360. ст. 2. Закона — наиме, њихов појам је овде шири. Законодавни мотив наведене одредбе сматрамо да је услишена потреба оптуженог за присуством лица за која је емотивно и духовно везан и у поверењу у њихову дискрецију која потиче од доbronамерног става према оптуженом. Председник већа указује поменути лицима на обавезу чувања као тајне свега што су на претресу сазнала, упозоравајући их на последицу одавања тајне (чл. 289. ст. 3. Закона) и одговорност за дело из чл. 171. КЗВ повреда тајности поступка из групе кривичних дела против правосуђа (ранији чл. 285. под називом повреда тајности ислеђења, претреса или расправе).

Са суђења малолетнику јавност је увек искључена (чл. 482. Закона). Изнети принцип не обухвата родитеље, стараоца или представника органа старатељства. Веће може дозволити и присуство претресу лица која се баве васпитањем и заштитом малолетника или сузбијањем малолетничког криминалитета, као и научним радницима. Спајањем са поступком против пунолетног лица претходна одредба се анулира и поступак постаје јаван. Према нашем мишљењу, оцена целисходности спајања поступка, која је препуштена као дискреционо право суда, нарушава права малолетника предвиђена првенствено ради његове заштите. Наведено, наиме, значи да услед објективног конекситета ствари и евентуалног спајања поступка долази до неједнаког третмана малолетника. Законодавац би поменуте ситуације морао доследније да регулише без дозвољавања могућности разнолике праксе од стране судова. Чак ни забрана објављивања пресуде као евентуалног накнадног начина остварења сврхе претходно датог принципа не би имала смисла. Још мање би било оправ-

дано одобрење дато за објављивање фрагмента одлуке или дела поступка без навођења имена малолетника или других података на основу којих би се закључило о коме се ради — тајност релевантних чињеница била би чиста фикција. Можда би шири јавност остала неузната, али ужа средина чија реакција малолетника највише може да интересује и повреди и на чије емотивно-психолошко устројство она има највише улива, има сазнање и о подацима који нису објављени и формира схватања и однос према адолесцентном учиниоцу и уобличава га у став који у себи носи обележја прејудуцираног, одбојног, сумњичавог и резервисаног и отежава процес социјалне реинтеграције малолетника.

Странацка и општа јавност искључене су у поступку већања и гласања у току и на крају главног претреса, као и на седници ван главног претреса и седници другостепеног већа.

Јавност главног поступка ипак не подразумева употребу извесних техничких средстава. У судској дворани забрањено је снимање — филмско или телевизијско (чл. 294. ст. 3. Закона). Изузетно, председник републичког врховног суда може дати потребно одобрење за снимање појединог главног претреса. Фото снимања и друге радње такође су условљене одобрењем председника већа, пошто могу да ометају редовни ток поступка. Сматрамо да изнете забране имају као првенствени циљ: омогућавање боље усредсређености и концентрације учесника поступка, којом се обезбеђује поузданост и верност исказа, или одмеравањем њихове истинитости, доприноси се искрености странака, очувању озбиљности суда и свођењу јавности на извесне разумне мере а не на подређивање суђења њој.

В. РЕАЛИЗАЦИЈА НАЧЕЛА ЈАВНОСТИ У ПРАКСИ ОПШТИНСКИХ СУДОВА САП ВОЈВОДИНЕ

Пракса увек извесна питања отвара, поједина решења чини излишним а друга непотпуним и има неки свој, не увек и никад потпуно, предвидљив, самостални ток, некад само додиран али увек инспиративан (са законодавном и теоријском подлогом и оквиром) у процесу свестранијих и целовитијих разматрања. Стога је упутно судску праксу анализирати, не само као примену познатог, датог и сазнатог, већ као нешто самосвојно, ново, неомеђено правним нормама и постојећим начинима размишљања. Креативност примене закона је у уклапању у норму, препознавању њене реалне садржине и наговештају манљивости, нееластичности или неприменљивости норму. Судска пракса истовремено норму разоткрива као беживотну и сувишну или као претесну за обиље животног супстрата. У том смислу пракса је непогрешиви показатељ.

Интерес опште јавности се креће у суђењима у кривичним стварима у градацији од: нема интересовања (3 суда), интерес

незнатан (12 судова) и спорадично интерес већи.⁶ Резултати испитивања присуства публике току парничног поступка су управо поражавајући: публика је присутна само тада када постоји непосредна заинтересованост — најчешће када је у питању служба од општег друштвеног интереса, где су грађани заинтересовани за квалитет, обим и услове пружања услуга (нпр. спорови са „Електровојводином“ и „Плинарум“ у НС). У осталим случајевима суђења у грађанским стварима публике редовно нема. Парнични поступак се за грађанство чини мање занимљивим, преоптерећен прецизним правничким формулацијама, без препознатљивог и опипљивог животног садржаја, удаљен од реалних облика комуницирања са грађанима и засићен опширним расправама о детаљима чија бит и улога је публици несхватљива. Праћење овог поступка захтева и повећану концентрацију и претходно знање, процес је сувопаран и неатрактиван за разлику од кривичног поступка где динамичност, уочљива особеност појединачног случаја, сензационалност и кохерентност целине предмета плени пажњу присутних.

Патернитетски и брачни спорови из надлежности виших судова су материја која би привукла публику (задирање у интиму туђег живота), али са ових спорова јавност је искључена. Надлежност општинског суда је за публику још мање атрактив-

⁶ Закључивање је засновано на судској грађи прикупљеној за период 1970—71. године. У општинским судовима САП Војводине аутор је методом интервјуа утврђивао и проверавао валидност оцена и закључака до којих се дошло при разматрању предочене судске праксе. Поменута провера извршена 1985. године показује да се стање није изменило и да су закључци и даље важећи. С обзиром да су бројчани показатељи високо илустративни прибегло се увиду у конкретну реализацију начела јавности приказом ове судске грађе.

Скраћенице коришћене у раду за обележавање појединих општинских судова чији су подаци анализирани у периоду 1970—1971. године су следеће:

СУД	СКРАЋЕНИЦА (ОЗНАКА)
Кикинда	Ки
Нови Бечеј	НБ
Зрењанин	Зр
Алибунар	Ал
Бач	Б
Нови Сад	НС
Србобран	Ср
Темерин	Тм
Тител	Т
Врбас	Вр
Кула	К
Опаци	Оп
Сомбор	С
Инђија	Ин
Суботица	Су
Љиг	Љ
Сремска Митровица	СМ
Краљево	Кљ

на: спорови о отказу уговора о најму или закупу ствари, о отказу стана и пословних просторија, спорови због мана на стоци, спорови о стварним и личним службеностима, о доживотном издржавању итд. У даљем излагању ограничићемо се само на општу јавност у кривичним предметима.

Интерес публике је променљив и неуједначен. Зависан је од читавог низа сплета и околности, не увек уочљивих нити релевантних у начелу али пресудних у појединачном случају, који опредељују у виду збирних детерминанти овај аспект остварења начела јавности у судској пракси. Енумерацијом чинилаца постигла би се целовитост увида, али би се мимоишла и запоставила могућност груписања по одликама сродног и заједничког, те би изостала извесна прегледност и потребно уопштавање за мерење утицаја појединих фактора.

Чиниоци који утичу на смањење односно на повећање интереса публике би се могли груписати по критеријуму: а) околности које се везују за кривично дело, б) околности које се односе на личност учиниоца, в) начин сазнавања одржавања главног претреса и д) околности уграђене у менталитет, схватања средине и обичаје. У поменутом смислу упутно је издвојити поједине ситуације које наглашеније побуђују интересовање грађана, а које се уклапају у претходно уобличене категорије. Навођење ће се ограничити на посебно репрезентативне случајеве, како би се сагледала чињеница да повећање интензитета појединих побуда доводи до повећаног интереса грађана. Предочене ситуације ће бити изложене примерично.

1. Довођење окривљеног на главни претрес из притвора или казненопоправне установе у којој се налази на издржавању казне за раније учињена кривична дела, коме се суди за теже кривично дело. По правилу претресу присуствују родбина и изванредан круг пријатеља — дакле, круг лица која имају блиске и чврсте контакте и односе са окривљеним, са очигледним личним интересом за исход суђења.

Сматрамо да су њихове побуде како емотивна приврженост, радозналост због евентуалне претрпљене измене у лику, понашању и реакцијама, тако и извесна добродушна или малициозна жеља за учешћем (ма и пасивним) у кривичном поступку и у доношењу судске одлуке.

Присуство наведених лица има и значај манифестационог геста — испољавање убеђења у невиност окривљеног и пружање подршке којом се тежи да се од окривљеног отклони малодушност и обесхрабреност. То је пасивно исказивање непоколебљиве лојалности, независно од сумње или извесности о виности окривљеног. Присуство ових лица представља и својеврстан симболички израз предочавања окривљеном континуитета живота чији су они саставни део — чак и после трауматских догађаја какво је кривично дело.

2. Догађај који појачано закупуља пажњу средине, који мобилише јавно мњење тако да оно преиспитује своје ставове,

дели га и побуђује извесну жестину и упорност у опредељевању за спорна мишљења, који се оштро сукобљава са устаљеним нормама и колеба их, надраста или учвршћује — такав догађај обезбеђује јавност на претресу. Не издвајајући поједине компоненте и могуће појавне облике, наведено представља синтетички фактор, док су поменуте компоненте свако веће одступање од других чинилаца, које ћемо навести у даљем излагању.

3. Личности које добијају атрибут јавних услед тога што њихове функције, поступци, делатности, углед постају предмет јавног интереса и обзира а самим тим излазе из сфере личног и постају јавне, општепознате и подложне друштвеној пажњи, прекору и осуди кроз свако своје делање. Личности видне друштвене моћи (без обзира на општеусвојени предзнак) су предмет интересовања јавности, тим пре уколико су учиниоци кривичних дела. Уколико се руши претпостављени кодекс вредности који представљају таква лица, ефекат изненађења је снажнији и ишчекивање и суделовање јавности у исходу суђења наглашеније.

Субјекат кривичног дела побуђује интерес уже или шире социјалне средине уколико је позната личност: било преко обављања истакнуте функције и уживања значајног друштвеног угледа (Ал, Су, С) или пак на основу негативне афирмације (лица позната по насилничком понашању — Су). Такође, лица која се баве делатностима које захтевају високе моралне квалитете, посебно суђења просветним радницима за кривична дела која су у опреци са јавним моралом, најчешће за кривична дела против достојанства личности и морала, побуђују радозналост, огорчење и јавни прекор, који се манифестује путем присуства суђењу. У поменутим случајевима најчешће су присутни и родитељи, забринути за своју децу која су била стварне или потенцијалне жртве. У жижи интересовања су увек лица која се баве васпитањем и образовањем малолетника.

У случају суђења окривљеним лицима насилничког понашања мрежа мотивационе структуре присутне публике је сложена и вишечлана: ослобађање осећања притиска, страха и напетости ствараног присуством таквог лица, жеља да се то лице доживи као ситуационо и психолошки инфериорно (став одбране и немоћи), освета због трајног и латентног или стварног нарушавања спокојства и мира; због бивших личних обрачуна; потреба за сазнавањем, суочењем или илузијом учешћа у реализацији и објективизирању правде кроз ишчекивање правилне пресуде; испуњавање тежње да се у фрустрационим околностима — физичко присуство лица које изазива осећај страха (објективан и основан) сучи са њим под претпоставком лишења атрибута — силе.

Социјални, морални, психолошки крах познатих личности заокупља пажњу јавности због евентуалних неправди које су раније доживљене а сад су нашле и потврду од тих лица или личности које су окружене или идентификоване са истим статусним

симболима и због радозналости усмерене ка спољњем изгледу такве личности у ситуацији која га поставља у подређени положај итд.

4. Обавештеност је неопходни услов доласка публике. Трајно, континуирано, вишемедијско а не само сумарно, рекламирано суђење ствара, побуђује, одржава, развија, умножава и увећава интерес јавности за разлику од простог, штурог, сувопарног, чињеничног обавештавања које га претпоставља. Неопходно је напоменути и постојање неких нужних ограничавајућих фактора који утичу на бројност публике јер физички онемогућују приступ (величина суднице у Л. је 3 x 4 м). Радна активност грађана се одвија углавном пре подне. Она условљава мању просторну покретљивост и значајну везаност за радно место, што нужно узрокује неприсуствовање претресу које тада не представља директни параметар или индикатор интереса за поједине слушајеве.

Суђење у кривичним стварима побуђује наглашенију, дубљу и стварнију радозналост јавности динамичношћу, реторским дуелима одбране и тужиоца, престижом који ужива судија, већим правничким финесама и обртима који мењају биће дела, самим током претреса који је већини непознат, криминалним догађајем који је за грађане улажење у свет негације њихових норми.

Кривична дела која највише привлаче пажњу јавности су тежа кривична дела и то: убиства на свиреп начин из чл. 28. КЗВ, ст. 2. т. 1 (раније чл. 135. ст. 2. т. 1 КЗ) из групе кривичних дела против живота и тела, блудне радње чл. 73. КЗВ (раније чл. 183. КЗ) из групе кривичних дела против достојанства личности и морала, угрожавање сигурности чл. 43. КЗВ (раније чл. 153. КЗ) из групе кривичних дела против слобода и права грађана, саобраћајни деликти — угрожавање саобраћаја чл. 159. КЗВ, чл. 160. КЗВ угрожавање саобраћаја опасном радњом, чл. 163. КЗВ непружање помоћи лицу повређеном у саобраћајној незгоди, чл. 164. КЗВ тешка дела против безбедности људи и имовине у саобраћају из групе кривичних дела против безбедности људи и имовине у саобраћају (бивши чл. 271. КЗ, 271а КЗ, 272. КЗ, 273. КЗ — кривична дела против опште сигурности људи и имовине), насилничко понашање чл. 182. КЗВ (раније насилничко понашање на јавном месту чл. 292-б КЗ) из групе кривичних дела против јавног реда и правног саобраћаја и кривична дела против привреде.

Разгранати привредни криминал увлачи у себе увек шири круг људи разноврсно повезаних; сплет њихових личних односа, огромна средства која се везују и велика тамна бројка криминалитета која се тиче њихових учинилаца утиче на интерес јавног мњења, које би се осећало превареним, уколико привреда и друштвена имовина не би биле ефикасно и адекватно заштићене. У случају насилничког понашања суђењу најчешће присуствују пријатељи — очевици који имају и непосредно сазнање о догађају.

Публика би се могла поделити на лично заинтересована и незаинтересована лица. Лица непосредно заинтересована представљају скоро искључиво публику у пракси 13 судова и њих сачињавају родбина, брачни друг и пријатељи. Пријатељи се појављују у пракси седам судова. Штампa је у улози посматрача редовно тада када је и публика бројнија (Су).

Састав публике чине, поред наведених лица, и она која су од суда позвана, лица чије их занимање или опредељење упућује на правну праксу, лица која присуствовањем главном претресу врше увид у судовање и испуњавају радне обавезе. У публици често преовлађују пензионери који тим разбијају доколицу и свакодневну монотонију, а слободно време им то омогућује. Сасвим изузетно, на суђењима се налазе и судски, стручни и други сарадници, судски приправници, приправници других радних организација са праксом у суду, а у току распуста суђењима присуствује и по која мања група студената (Кљ). Обиласци председника суда су повремени а представника виших судова сасвим ретки (Кљ). Публику некад сачињавају и у пуном смислу речи сасвим незаинтересована лица која су се ту нашла случајно или из недокучивих личних разлога (мушкарци колонизирани досељеници у Тм из СТ Босне и Херцеговине, према тамошњим обичајима увек прате своје жене кад оне излазе на јавна места, те тако долазе у судницу да би их ту причекали и испунили време).

С обзиром на мали степен стварног интересовања за суђење, потреба за искључењем јавности се скоро и не поставља. Међутим, због могућности накнадног уласка публике, могућности објављивања тока претреса од стране штампе и обавезе чувања сазнате тајне постоји потреба и формалног искључења јавности. Једини разлози наведени у пракси испитаних судова услед којих је искључена јавност од постојећа три су разлози морала (Т), али су и ти случајеви изузетно ретки.

Начело јавности у ширем смислу везује се за: 1. омогућавање сазнања датума и времена заказаног главног претреса, 2. могућност објављивања од стране штампе или другог медија информација о обављеним процесним радњама и донетим одлукама, 3. могућност увида јавности у ток кривичног поступка случајева који су побудили интересовање јавности информисањем од стране органа — учесника у поступку преко штампе и осталих видова информисања, или преко заинтересованих лица, под условима предвиђеним законом. Према одредбама специјалног закона штампа треба да пружа грађанима сазнање о свим значајнијим збивањима и појавама из свих области живота. Штампа треба ангажовано, објективно и савесно да се укључи у откривање и обавештавање о девијантним појавама, да непристрасним приказивањем формира правилан став јавности и на тај начин суделује у борби против криминалитета.

Међутим, према искуствима већине судова, штампа се показује равнодушно за ток кривичног поступка. Интересовање

њених представника је у највећем броју случајева слабо, а само изузетно, према датим подацима, судије изјављују да је одзив сасвим задовољавајући (С, Вр, Сү, Тм — само у односу на мађарске листове). Праћење судског поступка је некад толико изузетно да се појављује сумња у могућност случаја (у току целе године у Љ. штампа се заинтересовала само за један случај).

Представници штампе ретко чине неки виднији напор око селекције предмета, сазнавања већег броја података, усклађивања терминологије. Понекад се целокупни процес прибављања чињеница своди на податке затражене телефоном од судије (Ср). Новинари се ретко обавештавају непосредним чулним опажањем и доживљавањем потпуне атмосфере претреса, већ се претежно информишу увидом у списе и разговором са судијом на сопственој иницијативу или на позив судије.

Одбир случајева које треба представити јавности махом врши судија, руководећи се значајем дела или неуобичајеношћу и особеношћу дела (НС, С, Оц, Тм, К, Вр). Ретки су случајеви да штампа показује и личну иницијативу и критички однос према начину приказивања, формулацијама и професионалној етици у погледу обима и садржине података (Вр). Средства јавног информисања извештавају и о догађајима који попримају различите димензије у грађанству, па се обраћају суду за изворне податке који би целој појави дали праву меру и пружили неискривљену слику дату од стране ауторитативних органа (Вр).

Новинар се често интересује само за кривичну пријаву и прве фазе поступка а не прати ток и исход поступка (СМ, К). Понекад се присуство штампе ограничава само на објављивање пресуде (Кљ). У појединим случајевима штампа се интересује за цео ток суђења и присуствује главном претресу (С), где постоје локална гласила или извештачи за новинске куће ван места збивања обавештавање а и степен заинтересованости штампе је већи.

Посебан је интерес новинара за суђење личности која обавља јавну функцију или је на истакнутом положају у друштву или је на други начин позната (то су једини случајеви када долази до објављивања целог тока претреса у наставцима — С).

Искључиво кривични предмети мобилишу новинаре. Њихова знатижеља не залази у област грађанског поступка. Изузетно, у случају покретања радног спора од стране више радника ради поништавања решења о престанку радног односа (НБ) штампа је посветила напис овој теми.

Кривична дела која највише заокупљају новинаре су: блудне радње чл. 73. КЗВ (бивши чл. 183. КЗ) — Зр, привредни криминал (Зр, Вр), угрожавање саобраћаја чл. 159. КЗВ (раније угрожавање јавног саобраћаја из чл. 271. КЗ), убиства чл. 28. КЗВ (ранији чл. 135. КЗ), стицај кривичних дела (Ср), политичка кривична дела, превара чл. 133. КЗВ (ранији чл. 258. КЗ) — Кљ, Вр

(из групе кривичних дела против друштвене имовине и имовине у својини грађана по КЗВ, односно против друштвене и приватне имовине по КЗ), крађа чл. 127. КЗВ из исте групе као и претходно дело (ранији чл. 249. КЗ) и проневера чл. 211. КЗВ (чл. 322. КЗ) из групе кривичних дела против службене дужности. Поред тога, догађај који је ускомешао јавност, изазвао и покренуо различите коментаре, усталасао осећање верске и националне припадности или морала представља догађај који новинари радо увршћују у своје рубрике.

Квалитет извештавања средстава јавног информисања је манљив. Најчешће је непотпун чињеницама, терминологија је не-прецизна (Ин), подаци који су дати не представљају догађај као целину, као скуп битних чињеница, већ једностраних и пре-наглашених појединости. Нестручност новинара је некад уочљива (Ин, Кљ). Они врше импутирање лажно-комичних ситуација, стварају негативне хероје, дају догађају укус мелодраме. Недоприношење схватању случаја као целине је одлика новинарског извештавања.

Без замерки судија показали су се извештаји оних новинара који су одговарајућом терминологијом, опрезно и без субјективних наговештаја дали само фабулу и информацију (Вр).

Позитивни ефекти штампе били би: упознавање јавности са актуелним догађајима, усмеравање ка заузимању исправних ставова, развијање поверења у непристрасност суда и правилност његових одлука, олакшавање разумевања остваривања и функционисања правде, утицај на већу савесност, темељитост и објективност процесних субјеката при предузимању процесних радњи уколико код њих постоји свест о контроли јавности и доприношење напору органа гоњења у хватању или откривању учинилаца дела.

Неки негативни ефекти штампе су посебно дошли до изражаја (према подацима испитаних судова):

1. Погрешним приказивањем и повезивањем догађаја штампа се појавила у јавности као заштитник права радника, на тај начин стварајући заблуду у јавности и без основа приписујући себи атрибуте исправљача неправде и гласа савести.⁷

2. Истовремено, на посредан начин она оспорава правосудним органима стручност, логичност и објективност и доводи у питање њихову улогу заштите повређених или угрожених права и интереса. На тај начин она подрива ауторитет суда и ствара подељена мишљења о правилности пресуде (Оц). Тежећи ка утиску непоколебљиве објективности, штампа прибегава другој крајности, критикујући преурањено, приказујући нецеловито, наносећи тим велику неправду како лицима на које се односи, тако и правосудју, па и заједници као целини.

⁷ Штампа је усмерила своје написе против директора радне организације, а у прилог наставника који није испунио законске услове за радно место, а кога је штампа неоправдано фаворизовала (Оц).

3. Штампа такође омета ефикасност рада истражних органа, јер саопштава јавности податке који су пресудни за даљи ток поступка, услед чега се прикривају друге важне чињенице и докази значајни за даљи ток поступка.

4. Штампа такође може негативно да утиче на оформљење јавног мњења придавајући себи улогу коју ускраћује њеним правим носиоцима.

Сматрамо да средства јавног информисања могу да остваре изузетан допринос повећању присуства и интересовања опште јавности за суђења континуираним обавештавањем и наглашавањем улоге и значаја јавности у формирању правичних одлука. Чини нам се да би штампа и друга јавна гласила морали да свестраније развију свој интерес за све области живота, а посебно оне активности које прете да угрозе или наруше основне норме нашег друштва. Предности очувања начела јавности битније су од његових недостатака који су неизбежни и недовршености које донекле слабе његово оправдање. Штампа треба да тежи пунисији и свестранији афирмацији позитивних вредности, једном широком васпитном деловању, и неговању не површног, већ непристрасног и осмишљеног опредељивања јавног мњења.

Г. ЗАКЉУЧНА НАПОМЕНА

Практична решења не садрже нвжно и увек доследност и беспрекорну изведеност коју теорија омогућује, али се зато стварно постојање принципа, потреба његове доградње и мењања, његове изведености, надоградње над другим принципима или манљивости огледа тек у спрези са конкретним околностима које намећу нова решења, непредвиђене ситуације и опредељења и успостављање другачијих непретпостављених приоритета. Стога пракса и њена теоријска потка чине спрегу и тек у садејству дају комплетну слику појаве, њене реалне оквири и њене могуће манифестације, те употпуњавају разумевање једне и отежавају неразумеваше друге.

У хијерархији начела којима се руководи и у оквиру којих се крећу радње процесних субјеката начело јавности представља незаобилазни коректив, обзир и гарантацију правилности, адекватности и правне заснованости радњи субјеката у кривичном поступку. Ограничења начела јавности истовремено значе и успостављавање, заштиту и афирмисање једнако важних и значајних принципа који обезбеђују појединца, његов морални и социјални интегритет. Сукобљавање разнородних принципа не може да се разрешава стихијски и насумице успостављеним ситуационо опредељеним односима, већ треба да поприми друштвено контролисани вид и ток, уз прихваћен метод, гарантовану форму и основе и садржину утврђену законом.

(Стручни рад)

Здравко М. Петровић
заменик војног правобраниоца у Сарајеву

(НЕ)САГЛАСНОСТ ЧЛ. 30. СТ. 7. ЗАКОНА О СТАМБЕНИМ ОДНОСИМА СР БИХ СА ЧЛ. 270. ЗАКОНА О УДРУЖЕНОМ РАДУ

Друштвена својина, као израз социјалистичких друштвено-економских односа међу људима, основа је слободног удруженог рада и владајућег положаја радничке класе у производњи и у друштвеној репродукцији у цјелини, као и основа властитим радом стечене личне својине која служи задовољавању потреба и интереса човјека. Стога и заштита друштвене својине представља најакутнији проблем остваривања политичког система социјалистичког самоуправљања, те обезбјеђивања материјалне основе друштвеног развоја социјалистичког самоуправног друштвеног уређења.

Остваривање концепта друштвене својине као уставне категорије значи у суштини остваривање устава и уставног система, и заштита ове својине представља обезбјеђивање и заштиту основа друштвеног уређења земље. Управо због тога заштита друштвене својине није само дужност органа или појединца, него општа друштвена и политичка дужност свих друштвених субјеката.

Учестали напади на друштвену својину указују на веома висок степен њене угрожености и потребу предузимања још ефикаснијих мјера у циљу њене заштите. У закључцима 16. сједнице ЦК СКЈ је записано, између осталог, да „акција на спровођењу закључака треба да се одвија у свестраној мобилизацији Савеза комуниста и свих социјалистичких снага нашег друштва и у њиховој ријешености да се одлучним, ефикасним и јединственим дјеловањем направи заокрет у активности на рјешавању актуелних друштвених проблема и да све институције и организације нашег друштва одговорно обављају своје послове”.¹

¹ Закључци 16. сједнице Централног комитета СКЈ о остваривању водеће улоге и јачању идејног и акционог јединства СКЈ, стр. 13.

Према чл. 205. Устава СФРЈ старање о уставности и законитости је дужност судова, органа друштвено-политичких заједница, организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, као и носилаца самоуправних, јавних и других друштвених функција.

Остварујући законску обавезу праћења друштвених односа и појава, Војно правобранилаштво нарочиту пажњу поклањају елиминисању присутних неправилности и злоупотребе у области газдовања и располагања војно-стамбеним фондом, који је често предмет злоупотреба, бесправних усељења, недопуштеног промета станарским правом и слично.

Остваривањем функције праћења и проучавања друштвених односа и појава, војно правобранилаштво у сарадњи са другим правосудним органима доприноси сагледавању стања заштите друштвене својине. На основу својих сагледавања, Војно правобранилаштво „даје предлоге за ваљанију заштиту друштвене својине и на тај начин доприноси спречавању настајања штетних последица”.²

Примењујући у свакодневном раду законе и друге прописе, Војно правобранилаштво наилази и на одређене слабости у законодавству, на нелогичности или недоречености закона или других прописа. У том случају правобранилаштво обавештава о овоме надлежне органе и даје свој приједлог за отклањање уочених слабости, а када оцијени да је то потребно, даје иницијативу за покретање поступка за оцјену уставности или законитости појединих аката.

Од доношења Закона о стамбеним односима (Сл. лист СР БиХ, број 18/84, пречишћен текст), појавила се у пракси дилема да ли је чл. 30. ст. 7. овог закона у супротности са чл. 270. Закона о удруженом раду. У овом раду дати су кратки разлози који указују на ову супротност.

Да ли је чл. 30. ст. 7. Закона о стамбеним односима СР БиХ у сагласности са чл. 270. Закона о удруженом раду?

Одмах након ступања на снагу Закона о стамбеним односима СР БиХ (Службени лист СР БиХ, број 13/74), судска пракса се нашла пред дилемом када је у питању примјена члана 27. поменутог Закона. Да се подсетимо наведеног члана:

„Ако се неко лице незаконито усели у стан, или се усели у заједничке просторије у згради свако може у року од осам мјесеци од дана сазнања, а најкасније у року од три године од дана усељења дати иницијативу стамбеном органу за доно-

² Мр Крсте Чаловски: Улога јавног правобранилаштва у заштити друштвене својине, Материјал са Саветовања о заштити друштвене својине, Београд 1985.

шење рјешења о испражњењу стана односно просторија, а то може учинити и стамбени орган по службеној дужности.

Против рјешења о испражњењу стана односно просторије може се у року од три дана изјавити жалба, која не задржава извршење рјешења.

Приликом испражњења стана односно просторије, лицу које се исељава не обезбјеђује се нужни смјештај.

Трошкови принудног испражњења стана односно просторије падају на терет лица које се исељава.

Лице које се незаконито уселило у стан или се уселило у заједничке просторије у згради сноси сваку штету и све трошкове проузроковане незаконитим усељењем.

Дилема у погледу примјене овог члана се састојала у чињеници што није предвиђена могућност вођења судског спора. Када се ово доведе у везу са чланом 57. ст. 6. ранијег Савезног закона о стамбеним односима (Службени лист СФРЈ, број 11/66 и 32/68), гдје је судска заштита била предвиђена у року од петнаест дана, односно три мјесеца, могао се извести закључак да је законодавац чланом 27. искључио судску заштиту, а продужењем рока на осам мјесеци односно три године желио обезбједити ефикаснију заштиту даваоца стана на кориштење у управном поступку. У прилог оваквом схватању наводили су се разлози ефикасности управног поступка, који се може покренути како на захтјев овлашћеног лица, тако и по службеној дужности, за разлику од парничног, који се може водити само по захтјеву овлашћеног лица. У управном поступку утврђује се само основаност или неоснованост усељења, а у парничном и да ли је тужилац овлашћен да захтијева исељење из стана. Након протека рока од 3 године, према овом становишту, није се могао покренути парнични поступак, те је искључена свака правна заштита. По другом схватању станарско право се стиче даном законитог усељења у стан, како је то предвиђено чл. 10. ст. 1. Закона о стамбеним односима. Како законитог усељења нема без одлуке о додјели стана на кориштење, а која претходи закључивању уговора о кориштењу стана, то није ни могуће оригинарно стицање станарског права, с чим би били суочени када би се прихватило прво мишљење.

Дилема је разријешена заузимањем начелног става број 1/79 опште сједнице Врховног суда Босне и Херцеговине од 28. 6. 1979. године, према коме „одредбама из чл. 27. Закона о стамбеним односима није искључена судска заштита права давалаца друштвених станова на кориштење, ако у роковима из ових одредаба није покренут управни поступак, односно ако је тај поступак окончан без мериторне одлуке“. Из детаљног образложења видљиво је да је Врховни суд Босне и Херцеговине на становишту да је интенција законодавца била „да искључи паралелни судски поступак, да би пружајући у краћем временском интервалу ширу и ефикаснију заштиту у управном поступку, избјегао

могућност контроверзних одлука. Парнични поступак се, дакле, не би могао покренути прије протеча рокова из члана 27. Закона о стамбеним односима, односно прије окончања благовремено започетог управног поступка, укључујући и управни спор, као ни у случају да је управни орган донио мериторну одлуку”³.

Новим Законом о стамбеним односима СР БиХ (Службени лист СР БиХ, број 14/84, пречишћен текст), измијењена је одредба о незаконитом усељењу, тако да чл. 30. гласи:

„Ако неко лице незаконито усели у стан у друштвеној својини или се усели у заједничке просторије у згради, свако може дати иницијативу, а заинтересовано лице захтјев стамбеном органу за покретање поступка за његово исељење.

На основу захтјева или по службеној дужности стамбени орган ће донијети рјешење о испражњењу стана односно просторија ако од дана незаконитог усељења до покретања поступка није прошло више од три године.

Против рјешења из претходног става може се у року од три дана изјавити жалба, која не задржава извршење рјешења.

Приликом принудног испражњења стана, односно просторије, лицу које се исељава не обезбјеђује се нужни смјештај.

Трошкови принудног испражњења стана, односно просторије, падају на терет лица које се исељава.

Лице које се незаконито уселило у стан или се уселило у заједничке просторије у згради сноси сваку штету и све трошкове проузроковане незаконитим усељењем.

Протеком рока из става 2. овога члана не искључује се право даваоца стана на кориштење да захтјева испражњење стана односно заједничких просторија код надлежног суда у року од даљих пет година.”

Изгледа да је интенција законодавца била да додавањем става 7. отклони недостатке претходног закона, те више нема дилеме о допуштености или недопуштености вођења судског спора. Међутим, може се озбиљно поставити питање да ли временско ограничење од пет година има мјеста у овој законској одредби?

Према члану 270. Закона о удруженом раду је одређено да када је ствар без правног основа престала да буде друштвено средство у друштвено-правном лицу, овлаштени орган тог лица дужан је да поднесе захтјев да ствар буде враћена. Ако овакав захтјев не поднесе овлаштени орган друштвено-правног лица, радници и други радни људи у том друштвено-правном лицу могу захтјевати да га овлаштени орган поднесе у одређеном року. Ако овлаштени орган друштвено-правног лица не поднесе захтјев

³ Билтен Врховног суда Босне и Херцеговине, бр. 3/79, октобар 1979, стр. 47.

у том року, захтјев ће поднијети друштвени правобранилац самоуправљања, а ако он то не учини поднијеће га орган друштвено-политичке заједнице одређен законом. Као што се види, круг овлашћења лица која могу тражити заштиту код противправног одузимања друштвеног средства од друштвено-правног лица је шири од круга лица која могу тражити заштиту због ометања рада друштвеним средствима или коришћења ствари из друштвених средстава. Овдје су на подизање тужбе овлаштени само овлаштени органи друштвено-правног лица и радници преко друштвеног правобраниоца самоуправљања. Овдје је довољно обезбјеђена друштвена својина, јер је средство и даље у посједу друштвено-правног лица, дакле није одузето, те је и захтјев временски ограничен — у року од 30 дана од сазнања за ометање друштвеног средства, односно ометања кориштења друштвених средстава. Послије протјека овог рока, држалац има на располагању петиторну тужбу ради остварења својих права. У овом другом случају, из члана 270. Закона о удруженом раду захтјев да ствар буде враћена не застаријева, односно није везан за рок, јер би у противном друштвена својина остала без заштите, а то би било у супротности са чланом 129. Устава СФРЈ, гдје је прописано да су самоуправна права радних људи и друштвена својина под посебном друштвеном заштитом. Ову заштиту су дужни да остварују скупштине друштвено-политичких заједница и њихови одговорни органи, судови, уставни судови, јавни тужилац и друштвени правобранилац самоуправљања. „Зато сматрамо да и овај захтев треба да буде изузет од застарелости и да се тужба може подићи увек, као што је случај и код тужбе за повраћај ствари.”⁴

Тачно је да је грађанима Уставом зајемчено право да на стан у друштвеној својини стичу станарско право, којим обезбјеђују да стан у друштвеној својини користе трајно ради задовољавања својих стамбених потреба (члан 164. ст. 1. Устава СФРЈ и члан 171. ст. 1. Устава СР БиХ). Али, то ни у ком случају не значи да Устав дозвољава оригинарно стицање станарског права, нити законско прописивање оригинарног стицања станарског права, јер даваоц стана на кориштење послје протјека рока од пет година губи право да захтијева испражњење стана односно заједничких просторија путем надлежног суда. У условима када стамбене потребе далеко превазилазе текућу стамбену изградњу, једини начин стицања станарског права на стан у друштвеној својини је одлука радника у друштвено-правном лицу и уговор са СИЗ-ом становања, који се закључује по правоснажности одлуке о додјели стана. Овакво рјешење члана 30. ст. 7. Закона о стамбеним односима, које недвосмислено предвиђа могућност оригинарног стицања станарског права путем доспјелости у директном је сукобу са Уставним начелом да само рад и резултати рада одређују материјални и друштвени положај рад-

⁴ Др Драгољуб Стојановић, „Стварно право”, Београд, 1978, „Службени лист СФРЈ”, стр. 323.

ног човјека, на основу једнаких права и одговорности. Истовремено је на овај начин повријеђено и право радника да одлучују о додјели станова на кориштење аутономно, што је њихово искључиво право, (јер стамбени фонд организације удруженог рада улази у средства заједничке потрошње), а које се заснива на опет Уставном начелу да нико не смије на било који начин онемогућавати ни ограничавати радника да равноправно с другим радницима одлучује о свом раду и о условима и резултатима свог рада.

Наша судска пракса је прије доношења Закона о стамбеним односима заузела становиште да се без правно ваљаног акта, самим фактом становања у стану, не може стећи станарско право. Овакво становиште је видљиво и из пресуде Врховног суда Босне и Херцеговине број Рев. 575/83 од 15. 12. 1983. године, гдје је наведено да „само дугогодишњим становањем у одређеном стану, без постојања уговора о кориштењу стана, односно акта који тај уговор замјењује, не може се стећи станарско право”.⁵

Из свега наведеног произлази да наше самоуправно право обавезује орган друштвено-правног лица да поднесе захтјев за враћање ствари која је без правног основа престала да буде друштвено средство и то без временског ограничења. Стога не може бити изузетак ни једно друштвено добро, а поготову стан у друштвеној својини. Поменута законска одредба је овај изузетак створила, те сматрамо да би било потребно преиспитати њену сагласност са одредбом чл. 270. ЗУР-а.

⁵ Билтен судске праксе Врховног суда БиХ, број 1/84, јануар—март 1984, стр. 23.

Проф. др МИЛАН МИЛУТИНОВИЋ, „КРИМИНАЛНА ПОЛИТИКА“
изд. „Савремена администрација“, Београд, 1984, стр. XV + 484.

1. — У издању „Савремене администрације“ недавно је изашла из штампе *Криминална политика* др Милана Милутиновића, редовног професора београдског Правног факултета. Ову књигу наговестио је проф. Милутиновић још у предговору трећем издању своје *Криминологије*, и после рада од више година, то је обећање он сада испунио на велику корист југословенске кривично-правне науке. *Криминална политика* представља у свему успелу систематску обраду једне веома важне и сложене друштвене науке којој код нас до сада, судећи према објављеним радовима, није поклањана пажња у мери коју она стварно заслужује. (Од ширих систематских радова имали смо у овој области до сада само две књиге: проф. Мих. Чубинског, *Криминална политика*, Београд 1937. и проф. Lj. Vavsona, *Kriminalna politika in njene tendence v socijalistični družbi*, Љубљана 1958). Реално је очекивати да ово најновије дело проф. Милутиновића постане снажан подстицај за даља и нова истраживања криминално-политичке проблематике и за примену научних сазнања ове области у пракси сузбијања криминалитета.

2. — Књигу је аутор поделио на четири велике целине, које одређују и његов приступ проблематици криминалне политике: **Општи развој и савремено стање криминалне политике** (гл. прва, стр. 9—143), **Кривичноправна борба против крими-**

налитета (гл. друга, стр. 145—292), **Друштвена превенција криминалитета** (гл. трећа, стр. 293—371), и **Друштвена самозаштита као нова теорија, политика и пракса заштите друштва и његових вредности. Криминална политика у светлу друштвене самозаштите** (гл. четврта, стр. 373—448). На крају књиге је дат опширан списак коришћене литературе (стр. 449—469), и веома користан и добро састављен регистар појмова (стр. 471—478) и регистар имена (стр. 479—484).

3. — У првом делу рада, **Општи развој и савремено стање криминалне политике**, који у ствари представља поступно и добро замишљено увођење читаоца у сложене историјске и савремене проблеме криминалне политике, дат је прво кратак преглед еволуције циљева кажњавања и примене других мера друштвеног утицаја према учиницима кривичних дела, од примитивних људских заједница до данас. То је у првом реду кратка историја настанка и развоја казне и главних идеја о њој, али та излагања показују и како је уопште током времена изгледала друштвена реакција на друштвено опасна дела, на којим се циљевима заснивала и којим се средствима реализовала. Та еволуција је била условљена општим развојем друштва и друштвене мисли, и прешла је тежак пут од одмазде и пасивне репресије до концепције широке друштвене превенције, која обухвата не само ресоцијализацију

делинквената, већ се заснива и на предузимању разних социјалних акција и широкој активности многобројних и разноврсних друштвених и државних органа и организација, која је усмерена на отклањање непосредних објективних и субјективних узрока делинквентног понашања. Зауостављајући се на крају овога дела рада на савременим криминално-политичким идејама, аутор описује, одвојено и критички, стање које влада у овој области у данашњим капиталистичким и источноевропским социјалистичким земљама, као и у Југославији. Полазећи од ставова марксистичке теорије, он разматра како у основи и према најважнијим принципима треба да изгледа наша криминална политика, условљена посебном природом самоуправног социјалистичког друштва. На крају овога дела рада су излагања о криминалној политици као посебној научној дисциплини: појам, циљ и метод криминалне политике, њен однос са другим политикама, правним и ванправним наукама и др. Инсистирајући на више места на самосталности криминалне политике, која мада тесно повезана са кривичним правом, криминологијом и другим наукама, има своју посебну садржину и посебан предмет истраживања, аутор се посебно детаљно бави њеним циљевима, који се у литератури различито одређују: од схватања да се састоје у контроли, спречавању раста или евентуално у смањењу обима криминалности (на западу) до схватања о постепеној елиминацији и дефинитивном искорењивању криминалности (на истоку). Са разлогом се аутор посебно задржава на питању циља криминалне политике, јер у свакој политици он мора бити унапред и јасно дефинисан, пошто политика у суштини увек значи скуп мера и акција усмерених на испуњење одређеног циља.

4. — Други део књиге **Кривично-правна борба против криминалности** (казнена политика) је најопширнији и, према нашем мишљењу, најзначајнији део овог рада. Према мишљењу аутора, кривично-правна тј. казнена политика је важан део криминалне политике, али не једини, чак ни најважнији њен део. Аутор правилно узима да су главне и најважније мере за спречавање делин-

квентног понашања у првом реду, а некад чак и у потпуности изван кривичног права и права уопште. Криминална политика која почива на убеђењу да се криминалитет може сузбити само инструментима кривичног права, је рђава политика.

Казнена политика обухвата мере, акције и методе предузете ради остваривања одређеног криминално-политичког циља у разним областима правне делатности. Ту спада прописивање кривичних дела у кривичним законима, откривање кривичних дела и њихових учинилаца, предузимање кривичног гоњења за извршена кривична дела, изрицање санкција у законом установљеном поступку и извршење изречених кривичних санкција. Због тога се може говорити о три релативно засебна сегмента казнене политике: законодавној, правосудној и извршној казненој политици.

После излагања о појму, циљевима, основним начелима, елементима и својствима казнене политике, аутор се посебно детаљно задржава на три њена најважнија сектора, односно инструмента: кривичном правосудју, кривичном законодавству и кривичним санкцијама. На овом месту су излагања о организацији савременог правосудног система, дата према органима, функцијама, циљевима и његовим задацима. Посебно су интересантна и значајна размишљања аутора о кризи савременог правосудног система и о покушајима који се предузимају у циљу његовог реформисања. Данас се широко говори о заостајању правосудја у односу на савремена научна знања, социјалне промене и потребе, о његовој неприлагођености новој друштвеној стварности, о многим нерешеним питањима која га чине недовољно ефикасним и неспособним да оствари циљеве који су му постављени, о немогућности да обезбеди правду и сигурност грађана који због тога губе поверење у суд и беже од правосудја и томе сл. Проф. Милутиновић мисли да у свему томе има извесног претеривања, али да је чињеница да данашње правосудје пати од бројних негативних појава које захтевају неодложне реформе, усмерене на његово прилагођавање савременим друштвеним потребама и очекивањима данашњег човека. Правосудје се мора рефор-

мисати тако да постане ефикаснији инструмент у борби против друштвено опасних понашања. Данашњи покушаји реформисања кривичног правосуђа усмерени су углавном у правцу тражења алтернатива класичном и стандардном правосудном систему, о чему данас у свету постоје веома различите идеје и практични покушаји, различити критеријуми примене и прилично шаренило. Ту се аутор посебно задржава на покушајима стварања тзв. друштвеног правосуђа које би требало да савлада један број тешкоћа које данас имамо у стандардној правосудној организацији. Аутор правилно увиђа да будућност ипак није у установљавању алтернативног правосуђа (јер оно може да реши само део проблема, углавном оних који се тичу најлакших кривичних дела), и да традиционалне судске установе остају и даље најзначајнији инструмент у борби против криминалитета, који је у савременим условима камен темељац казнене и криминалне политике, и да је стога друштвена заједница дужна да покљони највећу пажњу учвршћивању, развијању и оспособљавању судства и других правосудних органа за ефикасно функционисање. Одатле се изводи закључак да је данас, паралелно са идејама о алтернативном правосуђу, потребна једна темељна и добро смишљена реформа класичних правосудних установа.

Говорећи о кривичном законодавству као посебном инструменту казнене политике, аутор се упушта у суштинска разматрања о функцији кривично-правне норме и посебно кривичне санкције, њеног најважнијег дела, као инструмената казнене политике. Ту су излагања о политици **примене** норми кривичног права која отварају питања „благот” и „строгост” кажњавања, праница кривичне репресије и нека друга, као и излагања о политици **стварања** кривичноправних норми која покрећу значајна питања хуманизације, индивидуализације, рационализације, декриминализације и депенализације, као и деинституционализације казне лишења слобде и оријентације на мере друштвеног утицаја. У овом делу књиге налазе се још излагања о посебном кривично-правном третману малолетних учинилаца кривичних дела (са аспекта организације правосуђа и прописа ма-

теријалног, процесног и извршног кривичног права), и опширна излагања о превентивној функцији кривичног права.

Проф. Милутиновић нам овим разматрањима открива једну нову димензију кривичног права и кривичног поступка и објашњава њихову криминалополитичку суштину, успостављајући тако везу између кривичноправне догматике и стално променљиве животне стварности.

5. — Трећа глава књиге се односи на **друштвену превенцију криминалитета**. Кривичноправна борба против криминалитета је важан али не и довољан чинилац криминалне политике. Да би се постигао успех у тој борби неопходно је предузети још и широке социјалне превентивне акције које се састоје у стварању хумане друштвене средине у којој ће негативни и криминогени утицаји на појединца бити елиминисани или сведени на минималну меру. То је тзв. друштвена превенција криминалитета којој се данас, посебно у социјалистичком друштву, поклања све већа пажња у криминалној политици. Ова друштвена превенција се, према мишљењу аутора, испољава у два посебна правца. Први се састоји у спречавању негативних и криминогених утицаја, везаних за друштвену средину или за личност појединца да би се спречило регрутовање нових потенцијалних делинквената, а други се односи на постојеће делинквенте које би применом одговарајућих третмана требало ресоцијализирати и оспособити за нормалан живот у друштвеној заједници. Ова глава књиге је посвећена расправама о облицима, врстама и могућностима те превентивне активности.

У вези са тим аутор прво говори о појму друштвене превенције (ту су излагања и о историји проблема, о основним начелима превенције и неким другим општим питањима), затим о врстама друштвене превенције (општа, посебна и индивидуална) и о планирању превенције. Посебно се овде аутор задржава на субјектима тј. носиоцима превенције, међу којима истиче превентивну улогу школе, породице, професионалне оријентације и запослења, појединих државних органа и организација, друштвених служби, специјализованих институција, приватних

превентивних установа и међународних институција. У посебном поглављу обрађена је проблематика јавности као значајног фактора социјалне превенције криминалитета.

6. — Последња, четврта глава књиге посвећена је питањима **друштвене самозаштите**, која представља једну „нову теорију, праксу и политику заштите друштва и његових вредности”, између осталог, и од криминалних понашања појединачца. Да би се заштитиле од многих опасности које им са разних страна прете, друштвене заједнице су од памтивека стварале своје системе и механизме одбране, прилагођене увек сопственој социјалној односно класној структури и идејно-политичким циљевима. Већина тих система, у досадашњим друштвеним заједницама заснивао се на репресивним мерама. Социјалистичко друштво изграђује свој посебан систем друштвене одбране и заштите у складу са карактером друштвених односа на којима се заснива. Југословенска самоуправна социјалистичка друштвена заједница развила је један посебан систем одбране и заштите (систем општенородне одбране и друштвене самозаштите) који проистиче из самоуправне природе њеног друштвеног бића. Том систему одбране и заштите и његовој криминалнополитичкој функцији, аутор посвећује овај део свога рада.

На овом месту су дата систематска излагања о суштини југословенског концепта друштвене самозаштите, њеним основним циљевима, задацима и средствима остваривања. Аутор дефинише друштвену самозаштиту као посебно организован систем за заштиту уставног поретка, слободног социјалистичког развитка, слобода и права радних људи и грађана, друштвене својине и других друштвених вредности од разних антисоцијалистичких и других девијантних појава и понашања. Даља излагања аутор посвећује другој компоненти југословенског система друштвене заштите, општенородној одбрани; одређује њен појам, циљеве и задатке, да би је на крају довео у логичку везу са друштвеном самозаштитом са којом чини јединствен заштитни систем. После излагања о основним носиоцима друштвене самозаштите и о друштве-

ној свести као важном чиниоцу друштвене самозаштите, проф. Милутиновић, у једном посебном одељку, последњем у овом делу књиге, доводи у везу друштвену самозаштиту са криминалном политиком, одређујући прецизно њихов однос, па изводи закључак да та два система имају доста додирних тачака и доста интеграционих елемената, али да са појавом друштвене самозаштите криминална политика не постаје никако сувишна. Интегришући се у систем друштвене самозаштите, криминална политика самоуправног социјалистичког друштва трпи знатне и суштинске промене, у првом реду на плану своје деатизације, претварајући се све више у „подруштвену криминалну политику”.

7. — На крају овог кратког приказа у коме смо покушали изложити основну садржину књиге проф. Милутиновића и указати на богатство у њој изложених идеја, остаје нам да закључимо да смо добили једно велико и у свему одлично дело које ће у нашој ванправној кривичној литератури попуњити једну празнину која се већ одавно осећала. Проф. Милутиновић је успео да нам на једном месту презентира све главне идеје на којима се данас у свету заснивају покушаји спречавања девијантног и делинквентног понашања, и у томе је основна вредност његовог рада. *Криминална политика* је у томе смислу заиста права ризница криминално-политичких схватања многобројних школа и појединачца који су се до данас бавили проблемом криминалитета и његовог спречавања. Она се заснива на огромном материјалу домаће и иностране литературе и друштвене праксе који је детаљно обрађен и систематизовано изложен. Са закључцима аутора о вредности тих идеја готово да се не можемо не сложити. Његови закључци су увек објективни, одмерени, реалистички, а тамо где је то било потребно опрезни и уздржани. Све то чини *Криминалну политику* проф. Милутиновића корисном књигом високих научних квалитета, незаобилазном за све који се буду бавили овом релеативно новом дисциплином којој, судећи по свему, код нас тек предстоји интензивнија научна обрада.

Проф. Момчило Грубач

— Процесно право —

ЗКП чл. 191. ст. 2. тач. 2. и 4.

I. Бојазан да ће окривљени уништити трагове кривичног дела не може се заснивати само на чињеници да се документација налази код вештака.

II. Само на основу интересовања јавности за кривично дело окривљеног не може се закључити да би могло да дође до таквог узнемирења грађана да је, ради несметаног вођења кривичног поступка или безбедности људи неопходно одређивање или продужење притвора против окривљеног.

Из образложења:

Истражни судија је тражио да се против окривљеног продужи притвор по чл. 191. ст. 2. тач. 2. и 4. ЗКП са образложењем да због интересовања јавности за кривично дело окривљеног може да дође до таквог узнемирења грађана да је ради несметаног вођења кривичног поступка или безбедности људи неопходно продужити притвор против окривљеног и да постоји бојазан да ће окривљени уништити трагове кривичног дела јер се документација налази на вештачењу.

Врховни суд Војводине је одбио предлог истражног судије за продужење притвора, јер се у предлогу неосновано истиче да и даље стоје разлози за продужење притвора против окривљеног из чл. 191. ст. 2. тач. 2. ЗКП, уз образложење да би окривљени уколико би се бранио из слободе могао доћи у посед документације и уништити трагове кривичног дела, с обзиром да из списка предмета произилази да се ради

о документацији која је предмет вештачења и која се налази код Завода за судска вештачења у Новом Саду. Како се ради о документацији која је предмет вештачења и која се налази код поменутог завода, то по оцени овога суда објективно не достоји могућност да окривљени дође у посед ове документације а самим тим ни основана бојазан да окривљени може уништити трагове кривичног дела, која би оправдавала продужење притвора против окривљеног на основу чл. 191. ст. 2. тач. 2. ЗКП.

Неосновано се у предлогу за продужење притвора указује и на постојање разлога за продужење притвора против окривљеног по основу чл. 191. ст. 2. тач. 4. ЗКП. Околности које су у вези овога основа за продужење притвора наводе се да је о кривичном делу окривљеног обавештена ширија јавност путем штампе и телевизије и да је у питању мање место у коме је окривљени живео и извршио кривично дело. Ове околности саме по себи не оправдавају бојазан да би пуштање окривљеног на слободу могло довести до таквог узнемирења јавности да је ради несметаног вођења кривичног поступка неопходно продужење притвора против окривљеног. За продужење притвора по основу чл. 191. ст. 2. тач. 4. ЗКП није довољно да постоји интересовање јавности, на чега по оцени овога суда указују околности наведене у предлогу за продужење притвора, већ је потребно постојање конкретних разлога који би несумњиво указивали на то да би пуштање окривљеног на слободу довело до таквог узнемирења грађана да је ради несметаног вођења кривичног поступка неопходно продужење притвора против њега. (Врховни суд Војводине, решење бр. Кр. 115/84 од 2. 11. 1984)

Пропуштање да се окривљеном достави жалба тужиоца на одговор представља битну повреду одредаба кривичног поступка из чл. 364. ст. 2. у вези са чл. 369. ЗКП.

Из образложења:

У списима предмета налази се доставница којом је првостепени суд покушао окривљеном да достави жалбу јавног тужиоца на првостепену пресуду и на тој доставници је констатовано да се окривљени налази у затвору. Поред ове доставнице, у списима предмета налази се и друга доставница о достави окривљеном поменуће жалбе из које произилази да се окривљени не налази у затвору. Из овога даље произилази да жалба јавног тужиоца на првостепену пресуду није достављена окривљеном пре доношења другостепене пресуде. Према томе, основано се у захтеву за заштиту законитости истиче да је другостепена пресуда донета уз повреду одредбе чл. 369. ЗКП, јер је у тој одредби прописано да ће примерак жалбе првостепени суд доставити противној странци, дакле, у конкретном случају окривљеном, који у року од 8 дана од пријема жалбе може поднети суду одговор на жалбу. Како пропустом првостепеног суда окривљеном није достављена жалба јавног тужиоца на првостепену пресуду, то је окривљеном ускраћена могућност да поднесе одговор на жалбу, односно, да у одговору на жалбу изнесе разлог због којих сматра да жалба није основана. Због овога пропуста првостепеног суда другостепени суд није могао одлучивати о жалби, пре него што је она достављена окривљеном, услед чега је другостепена пресуда донета уз битну повреду одредаба кривичног поступка из чл. 364. ст. 2. у вези са чл. 369. ЗКП, јер је ова повреда права на одбрану могла утицати на законито одлучивање о жалби јавног тужиоца.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Кзз. 5/85 од 7. 03. 1985)

Изрицање у новој осуди условне осуде на утврђену казну затвора у дужем трајању од трајања изречене казне затвора у ранијој пресуди укинутај само по жалби изјављеној у корист окривљеног, суд чини повреду забране из чл. 378. ЗКП.

Из образложења:

Пресудом којом је окривљена оглашена кривом због кривичног дела преваре из чл. 133. ст. 2. КЗВ, окривљеној је изречена казна затвора у одређеном трајању.

Против ове пресуде је изјавила жалбу само окривљена и виши суд је само по жалби изјављеној у њену корист укинуо првостепену пресуду и предмет вратио првостепеном суду на поновно одлучивање.

Првостепени суд је у поновном поступку огласио окривљену кривом за поменуто кривично дело за које је њој изрекао условну осуду на утврђену казну затвора у дужем трајању од изречене казне затвора из укинуте пресуде којом је она оглашена кривом за исто кривично дело.

У поновном жалбеном поступку другостепени суд је одбио жалбу окривљене и потврдио првостепену пресуду донету у поновном поступку.

Јавни тужилац Војводине је против првостепене и другостепене пресуде донете у поновном поступку подигао захтев за заштиту законитости са образложењем да је осуђеној у условној осуди утврђена строжија казна затвора од изречене казне затвора у пресуди која је укинута само по жалби изјављеној у њену корист, услед чега су побијане пресуде донете уз битну повреду одредаба кривичног поступка из чл. 364. ст. 1. тач. 10. ЗКП.

Врховни суд Војводине је уважио захтев за заштиту законитости, јер условна осуда као блажа кривична санкција од безусловне осуде на казну затвора, не може гласити на строжије утврђену казну затвора од раније осуде на безусловну изречену казну затвора која је укинута само по жалби изјављеној у корист осуђене. Ово због тога

што се одмеравање казне затвора код обе осуде врши применом одредаба о одмеравању казне затвора из чл. 41. и др. КЗЈ, услед чега је у конкретном случају на штету осуђене повређена забрана преиначења на горе из чл. 378. ЗКП. По овој забрани осуђена се не може осудити на строжију казну него што је била осуђена у пресуди која је укинута само по жалби изјављеној у њену корист. Како је у условној осуди из побижаних пресуда осуђеној утврђена строжија казна затвора од безусловно изречене казне затвора у пресуди која је укинута само по жалби изјављеној у корист осуђене, то су обе побижане пресуде донете уз битну повреду одредаба кривичног поступка из чл. 364. ст. 1. тач. 10. ЗКП.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Кзз. 9/85 од 28. 03. 1985)

— О б л и г а ц и ј е —

Услови за признање ваљаности уговора о преносу права коришћења или права својине на непокретностима закљученог пре ступања на снагу Закона о промету непокретности САП Војводине — „Сл. лист САПВ“, број 1/75).

И на основу усменог уговора о преносу права коришћења или права својине на непокретностима закљученог пре ступања на снагу Закона о промету непокретности може се стећи право својине на непокретностима ако је такав уговор у целости или у претежном делу извршен и плаћен порез на промет непокретности (чл. 49. ст. 1. Закона о промету непокретности САП Војводине).

И з о б р а з л о ж е њ а :

Пресудом Врховног суда Војводине одбијена је као неоснована ревизија туженог изјављена против правноснажне пресуде донесене у другом степену којом је одбијањем жалбе туженог потврђена пресуда првостепеног суда и усвојен тужбени захтев тужиоца те му је призна-

то право сувласништва у 1/2 спорних непокретности са правом уписа у земљишним књигама.

У образложењу пресуде Врховног суда Војводине се наводи следеће:

Према сагласном утврђењу судава тужилац се од 1972. године, уз плаћен порез на промет налази у поседу спорних непокретности по усменом и у целини извршеном уговору о куповини и продаји закљученом исте године са правним претходником туженог као сувласником непокретности у 1/2 дела.

При таквим околностима судови су законито поступили када су обавезали туженог као наследника продаваца да призна тужиоцу спорно сувласништво са уписом у земљишним књигама. Спорни купопродајни уговор је правно ваљан у смислу одредби чл. 49. ст. 1. Закона о промету непокретности САП Војводине („Сл. лист САПВ“, број 1/75) па тужилац има право да као купац тражи његово извршење од туженог као продавчевог наследника.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Рев. 560/85 од 11. 09. 1985)

Опозив поклона

Ситније увреде поклонопримца узвраћене поклонодавицу у њиховим међусобним препиркама изазване скривљеним понашањем поклонодавца не представљају грубу неблагодарност, те не могу послужити као основ за опозив поклона због неблагодарности.

И з о б р а з л о ж е њ а :

Према сагласном утврђењу судава тужиоци су туженом као свом сину правно ваљаним и у земљишним књигама проведеним уговором о поклону од 16. септембра 1980. године поклонили спорне непокретности задржавајући за себе право плодоуживања и становања са забраном отуђења и оптерећења, а овај се након тога према својим родитељима није грубо неблагодарно понашао. При таквим околностима судови су законито поступили када су одбили као неоснован тужбени захтев тужилаца правилно налазећи

да ситније увреде туженог узвраће-
не тужили у њиховим препиркама
изазваним њеним скривљеним по-
нашањем по својој правној приро-
ди и у околностима ове парнице не
представљају грубу неблагодарност
према тужиоцима као поклонодав-
цима. Као такве оне не могу послу-
жити као основ за раскид — опо-
зив спорног уговора о поклону, јер
таква могућност није предвиђена
правним правилима облигационог
права у уговору о поклону.

(Врховни суд Војводине, пресуда
бр. Рев. 124/85 од 17. 07. 1985).

— Породично право —

*Услови за досуђење супружан-
ског издржавања за одређени пери-
од (чл. 65. Закона о браку САП Вој-
водине — „Сл. лист САПВ”, број
2/75).*

*На основу чл. 65. у вези чл. 63.
Закона о браку суд може досудити
супружанско издржавање за одре-
ђени период након правноснажно-
сти пресуде (1 до 3 године) и онда
кад сви предвиђени услови у овом
члану нису кумулативно испуњени.*

Из образложења:

Према чл. 65. а у вези са чл. 63.
Закона о браку, према којим одред-
бама се цене услови за супружан-
ско издржавање, након престанка
брака суд може узимајући у обзир
посебне околности, досудити издр-
жавање само за одређени период
(1 до 3 године). Овакву одлuku суд

ће донети нарочито кад је брак тра-
јао кратко време или кад је тражи-
лац издржавања у стању да у доглед-
но време себи обезбеди средства за
издржавање. Према тексту Закона
услови за супружанско издржавање
за одређени период нису кумулатив-
но дати па је првостепени суд пра-
вилно применио ову законску од-
редбу када је ограничио досуђење
супружанског издржавања на пе-
риод од 1 године од правноснажно-
сти пресуде, имајући у виду да је
брак странака кратко трајао, да је
и тужена скривила што је дошло до
поремећаја брачних односа па и до
развода брака. Наиме, кривица туж-
жене за развод брака није утврђи-
вана јер тужилац захтев у том прав-
цу није поставио. Међутим, скрив-
љено понашање тужене се огледа у
њеном сталном захтеву да јој тужи-
лац плаћа накнаду у новцу за по-
сао који обавља у домаћинству. То
је разлог због чега су се странке по-
челе свађати и који је проузроко-
вао поремећај брачних односа, а
касније и понашање тужиоца које
чини његову кривицу за развод бра-
ка. Ове чињенице су оне посебне
околности из чл. 65. Закона о бра-
ку које суд може узети у обзир и
досудити супружанско издржавање
само за одређени период. За приме-
ну ове законске одредбе није нуж-
но и утврђење да је тужена у ста-
њу да у догледно време себи обез-
беди средства за издржавање, како
то тужена неосновано истиче у жал-
би.

(Врховни суд Војводине, пресуда
бр. Гж. 358/85 од 12. 09. 1985).

*Из Билтена судске праксе
Врховног суда Војводине
бр. 4/1985.*

ПЛАН РАДА УПРАВНОГ ОДБОРА АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ ЗА 1986.

Ради реализације програма рада Управног одбора од 12. 11. 1976. године, Закључака Савезног већа Скупштине СФРЈ од 25. јуна 1980. године, Закључака Конференције Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије од 16. 10. 1982. године, Закључака Секције ПК ССРНВ за друштвено-политички систем од 19. 09. 1985. године и Закључака Већа општина Скупштине САПВ од 26. 11. 1985. године Управни одбор Адвокатске коморе Војводине на седници одржаној 17. 01. 1986. године усвојио је следећи план рада:

1. Рад на Анализи о порезима и доприносима из ЛД адвоката, после ступања на снагу Договора о опорезивању и Закона о порезима грађана,
почетак: одмах
носилац посла: Комисија за праћење примене Друштвеног договора
2. Учешће у изради Закона о адвокатури САП Војводине,
почетак: одмах
носилац посла: Комисија за статутарна и нормативна акта, Комисија за прописе и правну праксу
3. Усаглашавање Статута и других нормативних аката, Адвокатске коморе Војводине, после усвајања Закона о адвокатури,
почетак: одмах
носилац посла: Комисија за статутарна и нормативна акта
4. Рад на доношењу Тарифе о наградама и накнади трошкова за рад адвоката,
почетак: одмах
носилац посла: Комисија за тарифу
5. Рад на утврђивању заједничке методологије о вредновању рада адвоката и начин доношења и одобравања тарифа за награде за рад и накнаду трошкова адвоката (извршење задатака постављених од Председништва Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије.
почетак: одмах
носилац посла: Комисија за Тарифу
6. Организовање расправе о критичкој анализи, функционисању политичког система и социјалистичког самоуправљања,

почетак: одмах крајњи рок 10. 02. 1986. године
носилац посла: Комисија за идеолошко-политички рад

7. Организовање расправе о изградњи самоуправног и правног система. (У припреми је резолуција о даљој изградњи правног система).

почетак: после објављивања резолуције
носилац посла: Комисија за статутарна и нормативна акта,
Комисија за прописе и правну праксу,
Комисија за библиотеку,
Комисија за идеолошко-политички рад,

8. Организовање расправе о улози адвоката на јачању уставности и законитости,

почетак: одмах
носилац посла: Комисија за прописе и правну праксу,
Комисија за библиотеку

9. Израда Анализе о адвокатском Гласнику

почетак: одмах
носилац посла: Уређивачки одбор адвокатског Гласника

10. Рад на перманентном стручном образовању адвоката кроз разне облике окупљања на којима се вршила критичка Анализа одређених позитивних прописа, судске праксе и предлагале измене и допуње прописа,

почетак: одмах
носилац посла: Комисија за прописе и правну праксу
Комисија за библиотеку

11. Предузимање мера за појачање одговорности и дисциплине у раду адвоката и у подмирењу обавезе адвоката према Адвокатској комори и друштвено-политичким заједницама.

почетак: одмах
носилац посла: сви дисциплински органи

12. Рад на довршењу послова око адаптације зграде Адвокатске коморе Војводине,

почетак: одмах
носилац посла: Комисија за адаптацију

Носиоци послова су обавезни да израде детаљне планове ради успешног извршења овог плана рада. Сви ови послови представљају сталан задатак, како задужених носилаца, тако исто свих органа Адвокатске коморе Војводине, Општинских организација адвоката и сваког адвоката.

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 17. I 1986. године, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника Боривоја Јекића, са Саветовања на тему: „Идејно-политичка питања улоге судова, јавних тужилаштава и органа за унутрашње послове у области заштите друштвене својине“, које је одржано 24. XII 1985. године у згради Скупштине САП Војводине.

На поменутом Саветовању дискутовало се о превентивном деловању правосудних органа и органа унутрашњих послова, о неким питањима у вези са применом права, о појединим аспектима рада на откривању кривичних дела, о току поступка, казненој политици итд.

2) Узет је на знање извештај Милана Миковића са седнице Председништва Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије, која је одржана у Титограду 21. XII 1985. године.

На седници је дискутовано о одржавању Конгреса адвоката Југославије априла о.г. у Београду, о извештају радне групе за припрему Конгреса и усавршавању организације рада Савеза, изменама Статута Савеза и другим питањима. На седници је изабран нови председник Председништва Савеза, Дедић Томислав, адвокат у Титограду, и заменик председника Микељ Марку, адвокат у Пећи.

3) Узет је на знање извештај председника Боривоја Јекића са седнице Председништва Савеза удружења правника Војводине, која је одржана у Новом Саду 15. 01. 1986. године у Великој сали Врховног суда Војводине.

Председништво је заседало у проширеном саставу, а основна тема је била: „Критичка анализа функционисања политичког система социјалистичког самоуправљања“. У вези с тим договорено је да се Савез удружења правника Војводине мора активно укључити у дискусију о поменутих питањима ангажујући све своје компоненте, а самим тим и АК Војводине мора активно учествовати у расправи поводом критичке анализе.

Закључено је да се до 20. 02. 1986. године организује скуп адвоката Војводине на коме ће бити разматрана као основна тема „Критичка анализа функционисања политичког система социјалистичког самоуправљања“.

4) Узет је на знање извештај председника Боривоја Јекића са састанка Радне групе за припрему Конгреса адвоката Југославије и измена Статута Савеза, који је одржан у Новом Саду 6. XII 1985. године.

Договорено је да се Конгрес адвоката Југославије одржи 18. и 19. априла 1986. године у „Сава-центру“ у Београду. Разматрана су питања трошкова Конгреса, сазива и састава Конгреса и измена Статута Савеза.

5) Узет је на знање извештај председника Боривоја Јекића о раду Конференције адвоката Србије, која је одржана 14. XII 1985. године у Београду.

6) Председник Јекић информисао је Управни одбор да је 19. XII 1985. године одржано Саветовање судија свих редовних судова у САПВ у Новом Саду. Саветовању је присуствовао и узео учешће у дискусији Бељански Слободан, адвокат у Новом Саду, који је о томе сачинио писмени извештај.

7) Узет је на знање извештај председника Јекића да је за ову годину закључен уговор о штампању „Гласника“ АК Војводине са ГРО „Пролетер“ из Руме, јер је поменута РО понудила најприхватљивије услове за Комору.

8) Узет је на знање извештај благајника УО Ботић-Ракић Браниславе о стању новчаних средстава на жиро-рачуну Коморе, те је након тога Управни одбор донео следећу одлуку: Свим дужницима који се налазе на списку који је сачињен за ову седницу УО, ако имају неизмирена дуговања према Комори на дан 31. XII 1985. године, доставиће се циркуларно писмо да своја дуговања измире у року од 15 дана, рачунајући од дана пријема писмена, у противном наложиће се дисциплинском тужиоцу да покрене дисциплински поступак за суспензију свих дужника (изузеће се они дужници који су измирили своје обавезе на дан одашиљања циркуларног писма).

9) Једногласно је усвојен програм и план рада Управног одбора за 1986. годину.

10) Усвојен је предлог Комисије за примену Тарифе по коме би се важећа Тарифа увећала за 60%, с тим да се у случајевима где је раније постојао распон у награди, прво утврди просечан износ, па тај увећа за 60%. Најнижи износ награде би био 440 динара. Комисија је предложила и залаже се за хитан поступак у доношењу измена Тарифе.

11) Управни одбор је донео одлуку да се за 14. 02. 1986. године сазове седница Управног одбора и Конференција адвоката, а за 15. 02. 1986. године Ванредна скупштина адвоката у Новом Саду у просторијама Адвокатске коморе Војводине.

12) Узет је на знање извештај Стевана Рончевића, који се односи на Нацрт Статута Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије.

13) Решењем број 287/85 одлучено је да се захтева мишљење ООА Зрењанин у вези обновљеног захтева за упис у Именик адвоката Тот Артура, дипл. правника из Мужље.

14) Решењем број 21/86 уписује се у Именик адвоката Трајковић Борислав, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремској Митровици, Моше Пијаде бр. 127, а са даном 17. I 1986. године.

15) Решењем број 19/86 уписује се у Именик адвоката Броцић Мирјана, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремској Митровици у Ул. Бориса Кидрича бр. 51, а са даном 17. јануар 1986. године.

16) Решењем број 470/85 одлаже се упис Беровић Биљане за следећу седницу УО, услед недостатка мишљења ООА Нови Сад.

17) Решењем број 13/86 уписује се у Именик адвоката Заклан Миленко, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремским Карловцима, Ул. Железничка бр. 12/а, а са даном 17. јануар 1986. године.

18) Решењем број 14/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Рапајић Драгослава, са адвокатско-приправничком вежбом код Рапајић Вере, адвоката у Новом Саду. Адвокатско-приправничка вежба тече од 17. јануара 1986. године.

19) Решењем број 25/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Вукотић Звездана, са адвокатско-приправничком вежбом код Царић Бранка, адвоката у Новом Саду. Адвокатско-приправничка вежба тече од 17. јануара 1986. године.

20) Решењем број 496/85 уписује се у Именик адвокатских приправника Павлица Маја, са адвокатско-приправничком вежбом код Павлица Душана, адвоката у Бачкој Тополи. Адвокатско-приправничка вежба тече од 17. јануара 1986. године.

21) Решењем број 474/85 уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Кнежевић Тихомир, са адвокатско-приправничком вежбом код Ружић Градимира, адвоката у Вршцу. Адвокатско-приправничка вежба тече од 17. јануара 1986. године.

22) Решењем број 490/85 уписује се у Именик адвокатских приправника Жилић Бошко, са адвокатско-приправничком вежбом код Узелац Душана, адвоката у Футогу. Адвокатско-приправничка вежба тече од 17. јануара 1986. године.

23) Решењем број 460/85 узето је на знање да је Радин Драган, адвокат из Нове Црње, даном 1. I 1986. године преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Зрењанин, у Ул. Маршала Тита бр. 27.

24) Решењем број 493/85 брише се из Именика адвоката Крговић Вељко, адвокат из Новог Сада, са даном 31. XII 1985. године, због пензионисања. За преузимаатеља адвокатске канцеларије одређен је Булатовић Радоња, адвокат из Новог Сада. Узето је на знање да Вељко Крговић и након пензионисања задржава чланство у Фонду посмртнине.

25) Решењем број 494/85 брише се из Именика адвокатских приправника Арањош Алфонз, са адвокатско-приправничком вежбом код Немет Јаноша, адвоката из Сенте, са даном 16. XII 1985. године, због истека адвокатско-приправничке вежбе.

26) Решењем број 477/85 брише се из Именика адвокатских приправника Миковић Борбе, адвокатски приправник из Новог Сада, са адвокат-

ско-приправничком вежбом код Царић Бранка, адвоката у Новом Саду, а са даном 10. XII 1985. године.

27) Решењем број 497/85 донето је решење о евидентирању уговора о пружању правне помоћи и заступању склопљен између Попоски Андреје, адвоката из Новог Бечеја, и УТРО РО „Тиса“ из Новог Бечеја, од 4. XII 1985. године.

28) Решењем број 23/86 донето је решење о евидентирању уговора о пружању правне помоћи и заступању склопљен између Удружене адвокатске канцеларије Добросављевог Милана и Светозара, адвоката у Новом Саду, и Стамбене задруге „Подунавље“ из Новог Сада, од 9. I 1986. године.

29) Решењем број 27/86 узето је на знање да је Брундза Ирина, адвокат у Руском Крстур на породичком боловању почев од 14. XI 1985. године све до 1. X 1986. године.

30) Усвојен је извештај пописних комисија о попису основних средстава ситног инвентара и новчаних средстава и дужничко-поверилачких односа за 1985. годину.

Управни одбор

С А Д Р Ж А Ј

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Мирса Мијачић-Цветановић, <i>Одговорност организатора приредби</i> (Стручни рад) — — — — —	1
Лида Бајић-Петровић, <i>О начелу јавности у кривичном поступку</i> (Стручни рад) — — — — —	12
Здравко М. Петровић, <i>(Не) сагласност чл. 30. ст. 7. Закона о стамбеним односима СР БиХ са чл. 270. Закона о удруженом раду</i> (Стручни рад) — — — — —	27

ПРИКАЗ

Момчило Грубач, Проф. др Милан Милутиновић: „Криминална политика” — — — — —	33
---	----

ПРАВНА ПРАКСА

<i>Из Билтена судске праксе Врховног суда Војводине</i> — —	37
---	----

САОПШТЕЊА

<i>План рада Управног одбора АКВ за 1986.</i> — — — — —	41
<i>Из седнице Управног одбора</i> — — — — —	43

Уређивачки савет

Председник:

Никола Вујашиковић

судија Уставног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, судија Врховног суда Војводине, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Новом Саду, *Душан Мићић*, заменик секретара СИЗ-а за научни рад Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у пензији из Новог Сада, *Војислав Рашовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, директор Кадровског и општег сектора фабрике каучука у оснивању, Зрењанин, *др Петар Шарчевић*, ванредни професор Правног факултета на Ријеци, *Душан Шипка*, председник Општинског суда у Пландишту

Уређивачки одбор

Главни и одговорни уредник

Сава Савић

адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављев*, адвокат у Новом Саду, *Мирослав Здјелар*, адвокат у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Вишег суда у Новом Саду

Технички уредник

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај-Јовина 20/1. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 3000.— дин. Претплата за иностранство 40 US долара. Цена једног броја 250.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Ручописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 418—18 од 23. маја 1973. године. Гласник је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

Штампа: ГРО „Пролетер“ Рума, Задарска бб, тел. 022/423-711

